INAUGURALIS MEDICA

DE

# MORBIS CUTANEIS

SISTENS

PAPULAS, SQUAMMAS, VESICULAS ET BULLAS

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE

MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS

ET DIRECTORIS

SPECTABILIS DOMINI DECANI

NEC NON

CLARISSIMORUM DOMINORUM D. PROFESSORUM

PRO

DOCTORIS MEDICINAE LAUREA

SUMMISQUE

IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ALMA, AC CELEBERRIMA

REGIA SCIENTIARUM

UNIVERSITATE PESTIENSI

PUBLICAE DISQUISITIONI

submittit


**DAVID ANTAL**

Artis Obstetriciae Magister.


---

Theses adnaexe defendentur in Palatio Universitatis majori die Maji 1845.

---


PESTINI 1845.

Typis Landerer et Heckenast

[illegible]

# [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

# ORVOSI ÉRTEKEZÉS

A'

# BŐRSZENVEKRŐL

KÜLÖNÖSEN

## A' BUBORNYÁK, PIKELYEK, HÓLYAG-CSÁK 'S BUGYOKRÓL.

---

ORVOSTUDORRÁ

AVATTATÁSA ÜNNEPÉLYÉRE

ÍRTA

**ANTAL DÁVID**

SZÜLÉSZ-MESTER.

Az értekezéshez mellékelt tételek fölötti vitázás 1845ik Május n leend.

---

PESTEN.

Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

1845.

A'

# LEGJOBB ÉDES-ANYÁNAK

mély fiui tisztelet és hála jeléül

ajánlja

*a' szerző.*

# II. Osztály. — Bubornyák (Papulae).

A' bubornyás kütegek ezelőtt száraz rüh nevezet alatt adattak elő, (Felix Plater) Alibert a' viszketegek közös nevezete alá sorolta; Rayer megkülönbözteti a' mohagot a' viszketegtől 's a' hámlagot gyermekeknél előforduló mohagnak tartja; Biett el nem ismeri a' hámlagot, mint külön nemet, hanem a' mohag fajának tekinti. Willan, kit itt követünk, a' bubornyás kütegek következő három nemét különbözteti meg: u. m. a' hámlagot, mohagot 's a' viszketeget.

## Hámlag.

Hámlany. Strophulus Willan et Bateman. — Lichen Strophulus Biett. Ezen nevezet alatt értünk csupán gyermekeknél előforduló, kicsiny, elszórt vagy csoportos, piros udvarral ellátott vagy a' nélküli, ritkán viszkető bubornyák által jellemzett bőrküteget, melly sokszor ujabb kitörésekkel járván, lepikelyezéssel végződik. A' mohagtól az által különbözik, hogy csak a' gyermek-korban fordul elő; azért Rayer azt méltán gyermekeknél előjövő mohag-fajnak veszi.

Willan és Bateman következő hat fajt vesznek föl:

a) Közbefestet h. Str. intertinctus W. et B.(Bat. T. 1. Fror. T. 1. f. 1. Behr. T. 14. f. 1.) Kicsiny, vörös udvarral ellátott, közönségesen elszórt bubornyák, bibékkel 's nagy vörös

foltokkal vegyítve. Az arczon, alkaron, kézen, háton leggy krab ban, az egész testen ritkán jőnek elő 's három négy hét utá lepikelyezéssel végződnek.

b) Fehéres h. Str. albidus W. et B. (Bat. T. 2. Fro T. 1. f. 2. Behr. T. 14. f. 2.) Az előbbenitől a' bibék és foltok hiánya ál tal különbözik.

c) Fehér h. Str. candidus W. e' B. (Bat. T. 3. f. 3. Fro 1. f. 4. Behr. T. 14. f. 5.) Ha a' bubornyák nagyobbak, fényese 's udvarnélküliek, akkor e' nevezetet nyerik. A' hamlagnak eze faja közönségesen heveny betegségek után mutatkozik.

d) Csoportos h. S. confertus W. et B. (Bat T. ; Fror. T. 1. f. 3. Behr. T. 14. f. 3.) Nagy mennyiségben és csopor tosan előforduló, viszkető vörös bubornyákkal jellemzi magát és a által, hogy többnyire lázas izgatást gerjeszt. Leginkább az arczbő rön fordul elő, 's tizennégy nap mulva lepikelyezéssel enyészik Ezzel azonban a' baj tökéletesen be nem végződött, mert rendese utókitörések következnek. Közönségesen a' fogzás által okoztatik 's ezek áttörésével ismét elmúlik.

e) Foltos h. S. volaticus. — Olophlyctis volatic Alib. — Feu volage des enfants. — (Bat. T. 3. f. 2. Fror. T. 1. f. 4. Behr. T. 14. f. 4.) Kicsiny és körképű foltokon ülő bubornyák mellyek 3—4 nap mulva megbarnulnak és leporlanak. Többnyir utókitörések (5—6szor egymás után) következnek, minélfogva a betegség rendesen 4—5 hétig elhúzódik. Will., Bat. és Schön lein szerint ezen faj többnyire a' belek beteges állapotával össze függésben. Alibert és a' francziák szerint egyedül a' fogak ki törésével van párosulva, melly élettani folyammal párhuzamosan szokott lefolyni és mellyek bevégeztével eltűnik. Kitetszik ebből hogy az utóbbiak a' csoportos hamlagot ezen néven vették.

f) Levedző, vagy fekélyesülő hámlagnak S. ag rius neveztetik azon hámlag, melly fekélyedésekkel jár.

Okvizsga. Ezen csak a' gyermeki kort meglepő küteg oka nem elég világosak, közönségesen az emésztésre szolgáló zsigerek bántalmával kezdődik, mint: savanyképléssel, légkifejléssel, szék rekedéssel vagy hasmenéssel; csupán a' csoportos és foltos hámlag a' fogak kitörésétől okozott izgatás következelme.

Jóslata mindig kedvezőnek mondható 's csak a' visszaveтődés okozhat az egész életműségre ható bajokat, mint: hasmenést, göresöket, rángásokat.

A' helybeli gyógyitás a' bőrműködés előmozditására langy fördők használatában, 's ha a' viszketés nagy, fölereszteтt boreczetteli mosásokban áll. A' levedző hámlag a' fürdőkön kivül még horgcleg kenőcsöt is kiván — gr. 10 oxyd. Zinci ad unc. 1. Ungv. com. — Különben szükséges a' gyermekeket melegen tartani és ha meghűtés által a' küteg visszaverődött volna, leginkább meleg fördő által lehet visszahozni, melly után nehány (8—1 c 0) csöp Minderer szesz bodza forrázatban adathatik. A' többi gyógymód a' jelenlévő kórállapot szerint intéztetik; savany képlődésnél katang 's rheum szörp, kesereg rheummal vagy e nélkül; székrekedésnél a' kisdedek mézvize, manna szörp; emésztési gyöngeségnél Colombo, Pérubéj 's könnyű vasszerek. — A' fogak kitörése okozta izgatás ellen gyakori langy mosások, némellykor a' foghús bemetélése szükséges, mi által a fogak kitörése megkönnyebbitetik.

## Mohag.

Mohany. Lichen Wil. et Bat. — Prurigo lichenoides seu furfurans Alib. Ezen nem ragályos baj többnyire fölserdülteknél előforduló, kiterjedt, egyes vagy csoportos, fehér vagy vörös viszkető, rendesen lepikelyezéssel végződő, többször visszajövő bubornyákkal jellemeztetik. Következő fajai ismeretesek:

a) Egyszerű m. L. simplex W. et B. (Behr. T. 14. f. 6. 10) Leginkább a' képen 's karon kezdve gyorsan az egész testre elterjedő, alkalmatlan, főleg éjjel viszkető, különösen az izüléseken bőven előforduló, a' nyári hónapokat kedvelő vörös bubornyákból áll, mellyek 10—21 nap után elhalaványodván, lepikelyzenek. Lefolyása heveny vagy idűlt.

Heveny lefolyása. Előrejárt 1—2 napig tartó lázas és sorvás jelenségek után (az utolsó napon keserü iz, émelygés) az arczon és azután az egész testen vörös, nagy, igen viszkető bubornyák tünnek elő, mellyek kiütésével a' láz megszünik. Ezen bubornyák lepikelyezéssel nehány (5—8) nap alatt elenyészvén, új 5—6-szor kitörés következik, 's ennek elmultával a' baj bevégződik. E'

betegség némellykor kezdő kanyaró vagy köles himlővel összezavartathatik, azonban az alaknak megvizsgálása, a' viszketés 's a' lefolyás ezen tévedéstől megóvnak.

Idült lefolyása. (Bat. T. 4 f. 1. Fror. T. 2. f. 1. Behr. T. 14. f. 7. 9) A' bubornyák kisebbek, vörösségök 's viszketésök csekélyebb, leginkább a' végtagokon fordulnak elő, és miután többször kiütvén 2—3 hónapig eltartottak, szinte lepikelyezéssel végződnek. Ha a' bubornyák egyesen kerülnek elő, elszórt mohagnak (L. sparsus) hivatik; — ha pedig több csoportozatokba összefolynak, és vörös beszürődött bőr részt mutatnak, mellyen egész sereg bubornyák 's kicsiny ezüstcsillogásu pikelyek látszanak, akkor azon érdekes, de igen makacs alakja tünik elő, melly elterjedt mohagnak (L. diffusus) neveztetik. A' bőrnek ezen beszürődése az ebben támadt kiizzadmánynak következelme. Az idült mohag nem ritkán rüh, viszketeg, izzag, fényleg és halaggal föleseréltethetvén, következő kórkülönző jelenségekre szükséges ügyelni:

| Mohag. | Rüh. |
|---|---|
| Bubornyák. | Többnyire hólyagcsák. |
| Atkamenet hiányzik. | Atkamenet jelen van. |
| Erős lepikelyezés. | Kis kérgek képlődése. |
| Gyakori kórismétlet. | Semmi kórismétlet. |
| Nem ragályos. | Ragályos. |

| Mohag. | Viszketeg. |
|---|---|
| Kicsiny, gyakran csoportos és vörös bubornyák. | Nagyobb, mindenkor egyes és a' bőrrel hason szinü bubornyák. |
| A' viszketés nem olly nagy. | A' viszketés igen nagy. |
| Semmi mirigydag. | Mirigydag. |
| Sokszor heveny lefolyás. | Mindenkor huzamos lefolyás. |
| Gyógyitható. | Gyógyithatlan. |

| Mohag. | Izzag. |
|---|---|
| Semmi vagy csekély beszürődés. | Nagy beszürődés. |
| Bubornyák. | Hólyagcsák, mellyek bennéke a' fehérnemü ruhában ondónemü foltot képez. |
| Viszkető érzés. | Égető érzés. |
| Fehér pikelyek. | Sárgás pikelyek. |

| Mohag. | Fényleg. |
| --- | --- |
| A' bőr beszűrődött. | A' bőr nincs beszűrődve. |
| A' pikelyek aprók. | A' pikelyek nagyok. |
| Bubornyák jelen vannak. | Bubornyák nincsenek. |
| **Mohag.** | **Halag.** |
| A' bőr vastagodása vörösséggel párosult. | Bőrvastagodás vörösség nélkül. |
| A' pikelyek egész felületökkel ülnek a' bőrön. | A' pikelyek szélökkel tapadnak a' bőrre. |
| Folytonos viszketés. | A' viszketés hiányzik. |

b) Sz ő r m. Lich. pilaris (Fror. T. 2. f. 4.) Csupán az egyszerü mohag módositása, többnyire a' végtagok feszoldalán jön elő, 's a' meggátolt szőr vagy haj kitörés által támad, ha tehát illy bubornya felvakartatik, benne egy tekeredett szőrszált találunk, 's a' bubornya eltünik.

c) Körülirt m. L. circumscriptus seu figuratus. Herpes squammosus orbicularis Alib. (Bat. T. 5. Alib. T. 26 Fror. T. 2. f. 3.) Az által jellemeztetik, hogy a' bubornyák ½—1 hüvely átmérőjü, szabálytalan, köridomú 's szorosan körülirt vörös szélekkel ellátott foltokon ülnek. A' foltok szélei uj kiütések után tovább terjednek 's összefolynak, mig ez történik a' foltok közepe megsimul, de még kevéssé vörösek maradnak 's pikelyektől fedetnek; mi által a' körkörös fényleggel némi hasonlatosságot öltnek. — Ha azonban több illy küteg alakok széleikkel összefolynak, a' tekeresezett mohag támad, mellyet azonban Biett tekercsezett mohagától meg kell különböztetnünk — a' tekercsezett mohag L. gyratus Biett apró, szalaghoz hason 's szorosan a' singideg lefolyását követő bubornya csoportozatokat képez. — A' körülirt mohag többször tesz utókiütéseket, némellykor kóráttételeket 's kisdedeknél is előjöhet.

d) Levedző v. fekélyesülő m. L. agrius W. et B. (Bat. T, 4. Fror. T. 2. f. 2. Behr. T. 14. f. 8.) E' faját a' mohagnak többnyire csorvás 's lázas tünemények előzik meg, mellyek a' küteg megjelenése után eltünnek; azután erős viszketéstől követett csoportozatokban előjövő bubornyák mutatkoznak, mellyek gyakran hólyagcsákkal vegyülve nagy vörös foltokat képeznek; 6—8 nap mulva a bőr megérdesedik, pikelyektől fedetik 's mély, igen fájdalmas

bőrrepedések támadnak, ritkán végződik be egyetlen egy kiütéssel. — Mások e' névvel a' vakarás által előhozott bőrrepedék 's fekély-összeget nevezik, melly minden mohag fajból támadhat.

e) Kékszenyes m. L. lividus W. et B. (Fror. T. 2. f. 5.) Csupán a' bubornyák kék szenyes színétől igy nevezett faj 's gyakran patéescsal szövetkezik.

f) Hévvonalos m. L. tropicus. A' hévvonal alatt előjövő faj; többnyire azon egyéneket lepi meg, kik legelőször a' hévvonal alá jönnek.

g) Csalános m. L. urticatus W. et B. Ezt Alibert csupán a' csalánküteg változatának hiszi; eleinte a' poloska csípéshez hasonló foltdagályok mutatkoznak, mellyek 1—2 nap mulva összeesvén, felettök bubornyák képződnek 's kivált éjjel igen viszketnek. Mig az először kijött foltdagályok elmulnak, mások jönek ki, mellyek ugyanazon lefolyásuak, ugy, hogy némellykor az egész törzsök 's végtagok meg vannak lepve. E' kórkép tehát foltdagályok 's bubornyák által jellemeztetik. Gyakorta előjön kisdedeknél, még pedig mindjárt a' születés után. — Ezenkívül megemlitjük még a' helybeli mohagokat, mellyek az arczon, a' végtagok hajtóldalain (álrüh) a' tökborékon a' gáton (Pygagria granulata Fuchs) előjönnek, aranyérrel párosulva aranyeres mohagnak neveztetik.

Okvizsga. A' mohag okairól igen keveset tudunk, a' leggyakoribb kórgerjesztő okokhoz számitatik a' bőrre külölt túlságos hévbehatás, a' léles italokkali visszaélés 's izgató csipős étanyagok használata.

A' jóslat a' kórkiterjedéshez méretik; ha azon fokát éri el a' kifejlődésnek, mellyet elterjedt mohagnak nevezünk, a' jóslat nem az élet veszélyeztetése, hanem a' meg nem gyógyulhatás végett igen kedvezetlen.

Gyógymód. A' mohag különféle fajai különféle szerelést igényelnek, azonban mindenütt szükség szóros életkormányt 's a' beható kórgerjesztő okok eltávolitását legelőbb rendelnünk. A' heveny mohagnál a' szerelés, a' viszketés 's a' csorvás állapot ellen irányoztatik; azért a' kórkezdetén hánytató, később olvasztó hűsitő szerek, mint: borkő-citrom-sav, feleresztett kénsav, Tamarind-főzet vannak javalva. Az izzasztó szereket, mellyek a' vért a' bőr-felé hajtják, mindig kerülnünk kell. Gyenge testalkotmánynál kina

orrázat vagy főzet ásvány savakkal igen hasznos, helybelileg egyzerű (nem kénes) fördők használtatnak. A' viszketés ellen korpa, iliz, mályva főzetekkeli mosások, ha a' viszketés igen nagy higiott eczet vagy következő keverék: Rp. Aq. Lauroc. dr. 2 — unc. emis ad unc. sex Aq. dest. sim. — belsőleg bódár szerek, kiált keserű mandolákból készült tejet rendeltetik. A' húzamos 's maacs mohagnál a' pikelyek eltávolitására először egyszerű általános ördő használtassék; ezután helybeli a' bőr kóralakulásait másitó szeek vétessenek használatba, e' tekintetből legnagyobb hirre kapott z alhigiblacs (Protojod. Hydr.) kenőcsben (egy terecs egész fél neezék egy obon zsirra). Ezen kivül igen hatályos a' kettediblacs hiany (Deutojod. hydr. ½ — 1 terecs egy obon zsirra) 's a' levált ehér higany (½—1 nehezék egy obon zsirra). A' meghűtés által isszatért főfájást, hányást 's gyomorgörcsöt okozó mohag meleg ördő által hozatik legkönnyebben vissza. A' levedző mohag ellen elybelileg lágyitó főzetek 's genyedésnél horgagir használtatik; iivel pedig a' beteg gyakran valamelly senyvben szenved, a' barna inahéj forrázata vagy főzete, nehány szemer kénsavas kinal 's iblayos vas rendeltetik.

## Viszketeg.

Prurigo. Prurigo scabida. Scabies papulosa chönlein. Viszketegnek nevezük azon huzamos bőrkórt, melly öles egész lencse nagy, rendes bőrszinű, mindig elkülönzött, keény, igen viszkető bubornyák által jellemeztetik, többnyire a' törsököt 's végtagok feszoldalát lepi meg és soha sem ragályos. Ily ubornya megnyomásánál egy csep tiszta savó ömlik ki, mire a' baornya össze-csvén, barnás foltot hagy maga után; há pedig felakartatik, úgy e' savó mellett vér is ömlik, melly sötétvörös pörkké zárad 's ennek eltávolitása után fehér folt marad hátra. Következő ıjait különböztetjük meg:

a.) Szelid v. Pr. mitis (Fror. T. 3. f. 1.) ha sok 's apró, ıbbnyire a' végtagok feszoldalát elfoglaló bubornyák vannak jelen 's ' viszketés mérsékes.

b) Hangyádzó v. Pr. formicans W. et B (Bat. T. . f. 1. Fror. T. 3. f. 1. 2. Behr. T. 14. f. 16) az előbbinek nagyobb

foka, nagyobb bubornyák, erősebb, kiállhatatlan viszketés 's nagy makacsság által különbözik.

c.) A' vének viszketege Pr. senilis W. et B. Cnesmus vulgaris Fuchs (Bat. T. 6. f. 3. Fror. T. 3. f. 3. Alib. T 57.) vénkoruaknál jön elő.

Ezen fajok lefolyása következő: kórkezdetével a' bőrön csupán kis egyenetlenséget veszünk észre, melly folytonosan nagyobbodván bubornyává válik. Ha ekkor a' felvakarástól megóvatik, 14 – 16 nap múlva össze-esik 's barna foltot hágy maga után; ha azonban, mint rendesen történik, felvakartatik: úgy a' kiömlött vér kicsiny sötét vörös pörkét képez. A' folytonos vakarás következtében, mellynek a' betegek a' kiállhatatlan viszketés miatt ellen nem állhatnak, a' bőrön vértorulat, lob, később, kivált az alszárakon, beszűrődés támad, úgy, hogy gyakran lehetetlen rajta redőt képezni; továbbá repedések, pörkké száradandó anyag kiizzadása 's a' lágyékmirigyek folytonos megdagadása ered, melly utóbbinak jelenlétéből némelly orvosek görvélykórra hibásan vezéreltettek. Ezenkivül a' vakarás által izzag, kivált az izzadmány elgenyedése által legtöbbnyire az alvégtagokon pörseg képződik (rüheges pörseg Impetigo scabida), vagy bincsó pörseg (Ecthyma) 's a' t., mellyek a' viszketeg megismerését igen nehezítik. Végre a' folytonosan jelenlévő, éjjel, főleg hőségben nagyobbuló 's minden nyugalmat elrabló viszketés által az egész életműség szenvedelembe vonatik 's többnyire vízkóros senyv fejlődik ki, melly bőr mell 's has vízkórt feltételezhet. Némellyek szerint a' vízkór a' viszketeg visszaveretése után is kifejlődik, azonban igen hajlandók vagyunk hinni, hogy a' hol ez tapasztaltaték, csupán esetlegesen történt, mert e' bajt kórszúny nem tételezi fel, még kevésbé hozza elő a' fennevezett bajokat a' csupán helybeli szerelés. Alibert e' baj eltünése után butaságot látott kifejlődni.

Alibert még egy faját irja le a' bajnak: a' tetves viszketeg (Pr. pedicularis) nevezet alatt, melly a' hangyádzótól számtalan tetvek jelenléte által különböztetik. Mások szerint azonban e' baj — melly tetűkórnak (Morbus pedicularis, Phtyriasis, Cnesmus Acariasis Fuchs) neveztetik — nem viszketeg, mivel a' tetvek jelenléte mellett csupán bőrfelturlás (excoriatio) bubornyák nélkül, 's a' vakarás következtében támadt vonalképű pörkök vannak jelen. A' viszketeg könnyen elcseréltethetik a' mohaggal 's rühhel, az el

ötöli elkülönzési jelek a' mohagnál adattak elő, a' rühtől következő-
ép különbözik:

| Viszketeg. | Rüh. |
|---|---|
| 'supán bubornyák. | Bubornyák, hólyagcsák, pörsegek. |
| \z atkamenetek hiányzanak. | Atkamenetek 's bennök az atka. |
| 'öbbnyire a' feszoldalon. | Az újjak között 's a' hajt oldalon jön elő. |
| 'em fertőz. | Fertőz. |
| ' viszketés kiállhatatlan. | A' viszketés nem olly nagy. |
| Iirigydag. | Mirigydag hiányzik. |
| ' kéz ritkán vagy csak később lepetik meg. | Többnyire a' kéz. |
| 'yógyithatlan. | Könnyen gyógyitható. |

Egy el nem nézendő 's igen érdekes — szigorúan véve, ide nem artozó — bőrbaj a' bubornya nélküli viszketeg Pr. sine apulis W. et B Pr. latens Alib., melly egyes részeket lepén meg, iszonyú viszketés által jellemeztetik, a' nélkül azonban, ogy a' vakarásra bubornyák mutatkoznának.

A' meglepett rész különfélesége szerint következő változatait ülönböztetjük meg:

α) a' tenyér vagy talpbubornya nélküli viszketeg agy rohamokként fellépő viszketést okoznak, úgy annyira, hogy ' meglepett egyének néha el is ájúlnak. Alibert két illy esetet özöl.

β) a' gát 's tökborék bubornya nélküli viszketeg öbbnyire bőrpálással, izzaggal és mohaggal párosul 's a' részek gymáshozi érintkezése által támad.

γ) a' nemzőrészek bubornya nélküli viszketeg; ' viszketés előtt hőség vétetik észre, ez után rohamként lép fel; ' nőnemnél a' nagyajkakon 's csiklón fehérfolyás, végbélkukacz s a' t. férfiaknál a' makkoszorún az elváltozott 's meggyülemlett bőrenőcs által okoztatik. Ezenkivűl még fanviszketeget, melly ıpos tetű által, húdcső viszketeget, melly köszvény 's húgy-

kövek által, 's alfel viszketeget is, melly végbél-kukaczo 's aranyér által okoztatik, megkülönböztetünk.

Különös a' viszketegnek eltünése új bajok megjelenésénél ' ezeknek begyógyulása utáni megjelenése.

Okvizsga. Erről majd mit sem tudunk. Nyomor, tisztátalan ság, rosz táplálat, izgató étrend kedveznek e' kor kifejlődésének Azonban a' legellenkezőbb körülmények között is észre vétetik.

A' jóslat legkedvezetlenebb, mert e' baj tökéletesen gyógyit hatatlan; ide tartoznak még a' gyakran beköszöntő általános bántal mak, mellyek néha a' halált is előhozhatják.

Gyógymód. Igen szomorú ily bajjal meglepett 's a' társaság ból majd kizárt egyént szenvedni látnunk: miután rajta gyökeresen segítenünk alig lehet. Minden, mit tehetünk, csupán egy időrei (1 — hónapi) javulás, melly idő után többnyire visszatér. A' szerek, melylyek által ezt elérjük, általánosan csupán ollyanok, mellyek a' bőrr igen izgatóan hatnak. Ajánltatni megérdemlik: a' zöld kenszappan, *) a' Handschuhféle ír, **) mellyekből a' két pokróczba burkolt mezi telen beteget az első három napon minden 6 órában 3 obonyit, ezu tán a' 4. 5. 's 6ik napon minden 12 órában 6 obonyit egy darab fla nel által bedörgölünk, mire a' 7ik napon a' beteget egy általáno meleg fördőben egészen lemossuk, — a' felbőr egészen leháml lik, a' bubornyák 's a' viszketés eltünik; azonban 1/4 — 1/2 é múlva közönségesen ismét visszajőnek. Ezen kivül a' kettediblacs higany-ír (dr. β — j ad Unc. j pingv.), melly azonban többnyire nag bőrlobot hoz-elő, továbbá kénfördők 's füstölgések is használtatnak Legnagyobb hirre kapott a' Wilkinsohnféle mód, melly következők ben áll: miután a' beteg az első napon egy hashajtót kapott 's eczet tel egész teste lemosatott volna, a' második napon — mi alatt a mezitelen beteg két pokrócz közé burkoltatik — a' Wilkinsohnfél irral ***) bekenetik minden négy órában. Ötödik napon a' beteg eczettel mosatik 's megfördik. Mivel ezen ír igen erősen a' bőrhö tapad, ennek tökéletes eltávolitására 3 — 4 fördők szükségesek. — A' viszketés ellen, valamint minden viszkető 's kivált száraz bőrba joknál, az eczetteli mosások legsikeresbek.

*) Rp. Kali caust. p. sp. 1,333 unc. sex Adip. Ceti libr. j.

**) R. Kali caust. p. sp 1,333 unc. sex. Axung. por. lib. j.

***) Flor. Sulf. Pic. liq. Ax. por. aa. libr. j Terrae cretosae unc. 4. Hydro sulf. Ammon. drach. 2.

# III. Osztály. Pikelyek (Squammae.)

Minthogy a' pikelyes bőrbajoknál különösen a' felbőr van bántalmazva, azért ezen osztályhoz olly felbőr rendetlenségeket is sorozunk, mellyek pikelyképzés nélkül jönnek elő. Mi tehát itt nem csak a' korpagot, halagot, fényleget 's pikelyeget — mellyek pikelyképzéssel járnak; hanem még a' felbőr sorvadást 's túltengést is ezen osztály alatt irandjuk le.

## Korpag.

Pityriasis. E' név alatt olly tulajdonnemü, többnyire huzamos lefolyásu 's nem ragályos bőrbajt értünk, melly vékony korpanemü 's folytonosan lehulló pikelyképzéssel jellemeztetik. E' határzat által minden — némelly kütegeket (kanyaró, bőrvöreg, orbáncz) követő — bőrhámlást, mint ide nem tartozót, kizárunk. Mi szerint a' pikelyek fehér, vörös, barna vagy feketés bőr alapon ülnek, egyszerü, vörös, tarka 's fekete korpagot különböztetünk meg:

a.) Egyszerü k. P. simplex. Apró liszt vagy korpanemü, rendes szinezetü bőralapon ülő 's folytonosan lehulló pikelyek — vakarás által szelid viszketséggel párosulva — jellemzik e' fajt; többnyire egyes részeket 's ritkább esetben az egész bőrrendszert lepi meg. — Az általános egyszerü k., melly mindig másodlagosan különféle senyvek (gümő-vízkór) következtében lép fel, méltánylást nem érdemel. Érdekesb a' részletes k., mellynek igazi ismerete minden orvosnak szükséges. Ámbár ez akármelly testrészt meglephet, még is leggyakrabban a' fejbőrön jön elő, Willan 's Batemantól a' fejkorpag Pit. capitis (Bat. T. 15. Fror. T. 8. f. 1. Behr. T. 17. f. 2.) név alatt iratik le.

Két változatát különböztetjük meg:

aa.) Korpa-alakú fej k. P. capitis furfuracea. Porrigo furfurans Alib. Tinea furfuracea. (Alib. T. 14. Behr. T. 7. f. 7.) Ennél a' fehér, korpanemü 's nagy számmal előjövő pikelyek egész felületökkel a' némellykor érdes 's gyakran vörös fejbőrön ülnek, csupán ezen 's az arczon jönnek elő. Ha a' fő porral, kenőcscsel 's a' t. betisztátalanitatik: a' pikelyek öszszecsoportosodása által 1 — 6 vonal vastag, fehér, fénylő pörkék

támadnak. E' baj, különösen ha a' pikelyek szinesek, az izagg
cseréltethetik fel; mindazáltal a' következő pontok a' kórhatárz
biztositására mindig elégségesek.

| Korpag. | Izzag. |
|---|---|
| A' bőr a' pikelyek elmozditása után rendes vagy csak kevéssé vörös. | A' bőr igen vörös, söt olyk kékes vörös. |
| Csupán a' fejbőr van bántalmazva. | Itt a' fülek köztakarói is. |
| A' bőrfelület nem nedvez. | Nedvez. |
| A' viszketség csekély, néha hiányzik. | A' viszketség nagy 's gyakr égető. |
| A' bőr nincs beszürődve. | Nagy beszürődés. |

bb.) **Foszkőalakú** k. P. **amiantacea. Porr. amia** Alib. **Psydracia tinea amiant Fuchs. Tinea amian** vel **asbestinca.** (Bat. T. 38. Fror. T. 20. f. 2. Alib T. 15. Beh T. 11. f. 9.) E' bajt nagy mennyiségü fényes, fehér, csöalakú p kelyek jellemzik, mellyek az egyes hajakat körülövedzik 's a' bőrh függőleges irányban vannak, mi által nagy hasonlatoságot nyernek tokodzó madarak tollaihoz. Minthogy ezen pikelyek a' bőrhöz ig gyöngén tapadnak, könnyü horzsolással eltávolithatók 's ekkor m a' foszkőszálak látszatnak. Ezen alakot az által ismerhetjük m leginkább, ha a' hajazatot fésü segedelmével kétfelé osztjuk, miv ekkor a' fennevezett pikelyek legkönnyebben láthatók. Az első al ezzel mindig szövetkezik, de az ellenkező nem tapasztaltatik. Eze kivül a' korpagnak még más helybelisitéseit is különböztetjük meg igy a' szemhéj, szakál, ajk (ajk-fölrepedés) szemérem, tenyér kéz korpagot, melly utolsók a' nehéz munkákat kezdőknél — lakato czipész, kömüves inasoknál — gyakran jönnek elő; továbbá arczkorpagot, melly nőknél igen gyakori.

b) **Vörös** k. P. **rubra.** (Behr. T. 17. f. 1. 4.) **Willan Bateman** e' név alatt e' bajtól különböző 's többnyire öregeknél t pasztalható bőrbajt értenek, melly gyenge bőrlob 's lisztes vagy k kas pikelyek által jellemeztetik 's a' terült fényleghez hasonlít. M sok szerint a' naphév vagy más ingerek — tüz, csipős lég 's a' t.

redetlen testrészekre külölt huzamosb behatásokra támad, 's ekkor vörös, nyomás által megfehérülő bőrfelületen nagy számu kisebb nagyobb vékony pikelyek vétetnek észre, mellyek nem sokára lehullván, uj pikelyzésnek adnak helyt. E' bajhoz nagy bőrlobok 's izzagok szövetkezhetnek, minthogy ugyanazon indokokból eredhetnek, 's csak a' beható inger különféle fokát mutatják; miszerint a' kisebb ingerbehatás korpagot, még a' nagyobb bőrlobot 's a' legnagyobb izzagot hoz elő. A' bőrlobtól a' nagyobb lehámlás, az izzagtól a' nedvezés, beszürődés, nagy égető érzés hiánya 's a' fehér pikeyek jelenléte által különbözik. A' vörös korpag ritkán általános baj, többnyire csak egyes a' beható inger helynek megfelelő részekre — hát, mell, fő, arcz stb. — van korlátozva. — Megjegyzésre méltó: ezen baj az ajkakon, mellyek vörössége ¼—½ hüvelynyi kerületre elterjed 's nagy égető érzéssel párosult.

Föladatunk e' helyen Alibert szálékony korpa sömöréről, Herpes furf. volaticus, is emlitést tennünk, melly nem egyébnek, mint hamar lefolyó korpagfajnak lenni látszik. Illyenkor többé kevésbbé bő 's különféle testrészeken előjövő lisztnemü felbőr lefoszlás vétetik észre, ugy, hogy a' betegek mint lisztes molnárok néznek ki; melly bajhoz kivált a' melegben igen érzékeny 's vakarásra késztető viszketség kapcsolódik; a' bőr rendes 's csupán felületesen megvörösült.

c) Tarka k. P. versicolor W. et B. (Bat. T. 15. f. 2. T. 69. Fror T. 8. f. 2. és T. 38. 51. f. 9. Alib. T. 60. Behr. T. 27. f. 10.) Ez a' tarka bőr szinezés végett igy nevezett korpagfaj különfélekép árnyazott, többnyire sárgás barna foltokként mutatkozik, mellyeken a' leporlás történik, 's a' viszketés csekély. Schönlein csupán a' májfolt (chloasma hepaticum) változatának hiszi.

d) Fekete vagy indiai k. P. nigra s. indica W. et B. Ezen korpagfaj a' hévvonal alatt, Indiában szültetett 's Angolhonba átvitt kisdedeknél jön elő 's a' pikelyek,—mellyek bubornyákkal párosulvák, — fekete szinezete által jellemeztetik.

A' kórokok majdnem tökéletesen ismeretlenek, de, hogy beható ártalmas külingerek — naphév, tüz 'stb. előhozhatják, bebizonyult, sőt támadásukra csorvás állapot is befolyhat.

A' jóslat többnyire kedvező 's ritka esetekben makacs e' baj, több időt kivánván eltávolitására.

A' gyógymód, melly a' gerjesztő okok homálya miatt csup a' betegség javalat betöltésében áll, a' korpag különféle fajai sz rint különféle. A' fejkorpagnál legelőször a' pikelyek szappanvizz mosások által távolitassanak el, 's ha akkor a' bőr ingerült állapo ban találtatik, hideg mosások vagy zuhanyok használtassanak; fejbőr lazasága esetében kínahéjkenőes, cserzeny (Tanin) mosás — gr. 6. ad. unc. sex aq. d. s. — eserfahéj, tormentila főzetek, Klaatschtól ajánlott fehér húnyor (veratrum album) gyökér f zete, ugy szinte lélleli, timsó olvadékkali, Goulard vízzeli mos sok 's Péru balzsam javasoltatnak. — Az arczkopagnál az arczb érdesség eltávolitására minden 24 órában egyszer bekenetik a' k vetkező kenőes: Rp. Spermat. Ceti dr. duas — unc. semis Amygd. q. s. f. ung. molle. A' vörös korpagnál előbb a' torulásos á lapot mozditassék el, melly ha részletes, hideg mosások által, ha p dig általános, fördők által eszközöltetik. Az ajkak megtámadása len a' hideg borogtatások legjobbak, a' kiszáritó szerek használá ritkán kivántatik. A' tarka korpag ellen olly szerek haszn tatnak, mellyek a' felbőr leporlását izgatás nélkül eszközli e' szerek között legczélszerűbbek az égető hamag olvadékkali m sások (dr. 1—2 ad aq. d. s. unc. sex), mellyek azonban nagyon mények ne legyenek, hogy a' nagyobb izgatás által tetemes fe tény letét ne történjék; e' szerekhez tartozik még a' borax olvadé kali mosások (dr. 1—2 ad unc. 1. Aq.), a' rágó higany, a' halv gos mészeg, az égető mész 's a' sófördők; azonban mindig szü séges segéd-szereket is mint meleg fördőket 's szappanmosáso használni.

## Halag.

Szemölcseny. Ichtyosis. Ha a' bőrszemölcsök megk ményednek, 's a' fölöttök képzett pikelyek le nem esvén, érdes szaru állományuakká válnak, több különféleképp futó barázdákat ö nek magokra — mi által a' bőrnek hal vagy kigyó bőréhez has külemet kölesönzenek — akkor a' bőr ezen beteges állapotát hala nak vagy halhéjkórnak nevezzük. E' bajt Thomson igen hely lenül a' gumóesos bőrbajokhoz számitá. — A' különféle irók a' h lagnak különféle fajait jegyzik meg, de a' mellyek esupán színöl 's kiképlődési fokokra változnak egymástól.

a) Egyszerű h. Icht. simplex W. et B. (Bat. T. 16. Fr

T. 9. f. 1. 3. Alib. T. 62. Behr. T. 29. f. 2. 5.) E' bajnál a' meggyült pikelyek a' bőrön eleinte mint bőrszeny néznek ki; de később megnagyobbodnak 's több sorozatokban tünnek fel, mellyek alatt kicsiny felemelkedések (megkeményedett bőrszemölcsök) találtatnak. Illy felemelkedéseken az ujjak elhuzatván: azon érzést adják, mintha az ujjak ráspolyon huzatnának. Valamint a' hajtó felületeket, ugy az arczot is megkiméli, — ámbár mi egy kórodánkban észlelt eseten itt is találánk. — Alibert még fénylő halagról (Icht. margaritacea, nitida) is tesz emlitést, ha a' pikelyek fehérek 's fényesek; 's kigyószinüről (Icht. serpentina), ha a' pikelyek vékonyak, finomak 's zöldesek (lásd Alib. Monogr. der Derm. II. kötet 475. old.)

b) Szarunemű h. Icht. cornea Alib. Ez akkor támad, ha a' pikelyek setétebb szinezetet 's szaruállományt öltnek magokra. Wil. 's Bat. e' névvel jelelék meg Plenk bőrszaruit (cornua cutanea), mellyek azonban, mint ide nem tartozók, a' felbőr túltengése alá soroztatnak.

c) Tövises h. Jcht. hystrix. Leontiasis hystrix. (Alib. T. 63. Behr. T. 29. f. 4. 6.) Itt a' pikelyek fedelékesen egymás felett vagy kicsucsosodván, tövis módra állanak ki. Ezen igen ritka 's a' ruhával fedett testrészeken előjövő bajtól meglepve vala Lambert család, mellyről Alibert tesz emlitést.

Kórok. E' többnyire veleszületett vagy a' szülés után nem sokára kifejlődő bajnak kórgerjesztő okai ismeretlenek. Hogy csupán tisztátlanság e' bajt nem hozza létre, azon tény elegendően bebizonyitja, miszerint a' jelenleg uralkodó spanyol királyné is e' bajban szenved.

A' jóslat kedvezetlen, mert csak igen ritkán sikerül e' valóban makacs bajt meggyógyitani.

A' gyógymód meg igen hiányos. Willan modora fördőben a' pikelyek körmökkeli eltávolitása különös jó foganattal nem bir. Czélszerűbbek a' pikelyek eltávolitása után — melly langyos fördőkben pépek vagy olajos bedörgölések használatánál daróczczal vagy kefével intézett dörzsölések által legkönnyebben kieszközölhető — az égető hamag, a' kettediblacshigany olvadékkali mosások, az alhigiblacs 's ketted iblacs higany ir bekenések. Ezeken kivül ajánltatnak még a' zsongitó szerek, Gourlad vize, a' kénsav 's a' részletes halagnál hólyagtapaszok; nem különben a' füstölgések, a' kén

's enyves fördők is. E' külszerelcéseknél a' kórt belszerekkel is o… tromolhatjuk. Thomson különösen a' sós lórom (Rumex acutus főzetét *) dieséri, melly azonban kórodánkban minden foganat nél kül használtaték. Igen kedvező eredménynyel láttuk használni kóro dánkban 1841. Prof. Tognio alatt a' keseredés venyige forrá zatát, naponként két nehezékkel kezdvén, három obonyig felhágv… Emlitésre méltó még a' kátrány (Pix liquida) belhasználata labda… alakban fél nehezékkel kezdvén egész félobonyig egy napra. Ke… véshbé ajánlható az igen is veszélyes 's szigoru elővigyázat… igénylő Fowlerféle olvadék. — Azonban senki se hidje, hogy eze… előszámlált szerek által bizonyos gyógyulást eszközölhetünk, me… illy szer birtokunkban még nincs; de használtatni mégis megérdem lik, mivel ha gyökeres gyógyitást nem is, legalább a' baj javulás… előhozzák.

## Fényleg.

Psoriasis. Elkülönzött vagy összefolyó, különbféle idom… vörös barnás foltok, fehér apró fényes pikelyektől fedvék, mellye… leesvén, finom ingerlékeny bőrfelületet mutatnak, 's a' kór lefoly… után barna foltokat hagynak — jellemzik a' fényleget. Ezen baj maj… mindig idült lefolyásu 's soha sem ragályos. A' különféle kiképződé… foka, 's a' meglepett rész különfélesége okozá: hogy a' szerzők … bajnak igen sok faját különbözteték meg. Ki e' bajt kezdetétől meg… vigyázhatja, az ekkor több egymástól elkülönzött vörös pontok… láthat, mellyek nem sokára apró fénylő fehér pikelyekkel fedetnek gyakran viszketséggel párosulvák; illyenkor idomok végett pöttyö f. Ps. punctata W. és B. névvel neveztetnek. Ha hosszabb tar… tás mellett a' jelenlévő pikelyek körül uj pikelykarima képződik, csöp idomot ölt magára, akkor csepegetett f. Ps. guttata W et B. (Bat. T. 9. f. 1. Fror. T. 5. f. 1. Behr. T. 15. f. 7—9.) nevez tetik. Ha körületökben ismét terjednek vagy egyesek összefolynak 's egy pénznemű nagyságát elérik, körülirt f. Ps. numularis

*) Rp. Rad. Rum. acuti unc. unam coq. c. 2. libr. ag. aq. remanentia librae unius. Col. D. Egy nap alatt használtassék fel, 's némellykor … főzettől bekövetkező hasmenés meggátlására, nehány csepp mákonyfest vényt adunk hozzá.

circumscripta conferta mondatnak. Miután ezen pikelyektől fedett foltok átmérőjökben ½—1 hüvelyt elérnek, mindig közepökben gyógyulnak először; mig körületökben tovább terjednek, 's e' szerint körképet vesznek magokra, innen a' körkörös f. Ps. orbicularis elnevezés. Ha már most e' körök csupán félkörként gyógyulnak, 's a' meg nem gyógyult körszeletek egymást érintik, miszerint tekeres alakban tünnek föl: ugy az igen érdekes alaka e' bajnak a' tekercsezett f. Ps. gyrata W. et B. (Bat. T. 12. Fror. T. 12. T. 7. f. 2. Behr. T. 16. f. 2.) támad. Ha a' felülirt foltok mindjárt támadásuk után nagygyá, egyenetlenekké összeolvadnak, 's nagyobb testfelületre terülnek, a' pikelyek nagyobbak: ugy e faj szétterjedt f. Ps. diffusa W. et B. (Bat. T. 9. Fror. T. 5. f. 2. 3. és T. 6 f. 1. 2. Alib. T. 27. f. 2. Behr. T. 15. f. 10. 11. és T. 16. f. 8.) neveztetik, mellynél a' nagyobb viszketség miatt okoztatott vakarás a' bőr vörösségét 's izgatott állapotát feltételezi. Ha ezen izgatott állapot még inkább felmagasitatik: a' pikelyek nagyobbak, vastagabbak lesznek, 's a' bőrben repedések, fekélyek támadnak, ugy azon alak támad, mit levedző vagy fekélyesülő fénylegnek Pr. agrya s. invetera W. et B. (Bat. T. 13. Fror. T. 6. f. 3. Behr. T. 16. f. 3. 5. 6.) nevezünk.

Mind ezekből világosan kitetszik, hogy a' fénylegnek ezen fajai csupán e' kór különféle kiképződési fokának tekinthetők, minthogy azok egymástól lenyegesen nem különböznek, 's csak a' könnyebb betanulás 's megismerés végett vételnek föl.

Jelenleg csak a' részletes fényleget tárgyalandjuk, melly különféle nevezet alatt ismertetik. Legelőbb a' péknél 's más tűzzel dolgozóknál a' kézhátán előjövő fényleget emlitjük meg, a' pékek f. Ps. pistorum, de a' melly többnyire izzag, mit a' különböző gyógyrendelet végett tudnunk kell. Ugyanez áll a' mosónék f. Ps. lotricum. felől is. Will. és Bat. még az ajk, szemhéj, fityma, tökborék fényleget felhozzák, ezek azonban igen ritkán jönnek elő. Fontosb a' tenyér f. Ps. palmaris W. et B. Herpes squamosus centrifugus Alib. (Bat. T. 14. Fror T. 7. f. 3. Alib. T. 27. f. 1. Behr. T. 16. f. 6. 7.) ez legtöbbnyire bujakóros eredetü.

A' nem bujakóros következő jellemekkel bir: fehér nagy, érdes pikkelyek, mellyek nem fél körképen — mint a' bujakórosnál — te-

rülnek, 's ritkán mélyen harapódznak; legtöbbnyire mosonékn jön elő.

Ha e kór folyama alatt semmi gyógyszer sem használtatik, beteges bőrrész gyakran 1—3 vonal vastag, fehér, érdes pike sorozattal fedetik be, 's ez által olly külemet ölt magára, mintha kr tával vagy mésszel bevonva volna; ellenben ha különszínű írok hasz náltatnak, ezek szerint a' pikelyek majd sárgák, majd barnák, f keték 'stb.

A' kórismére nézve megjegyzendő, hogy a' fényleg ritkán te rül nagy felületekre, többnyire csak egyes részeket lep meg; mind azáltal egy testrészt sem kimél, 's majd mindig a' könyökön 's tér kalácson jön elő — azonban e' részeket soha sem lepi meg a' bujak ros eredetű; hanem többnyire a' tenyérre 's a' fejbőrre korlátlódil melly részek szinte a' nem bujakóros eredetűnél csupán a' későb lefolyás alatt lepetnek meg.

A' fejbőrön előjövő fényleg, a' korpag, izzag 's mohaggali el cserélésre szolgálhat okul, azonban a' többi testrészeken — hol a fényleget könnyű megismerni — való jelenléte, a' vörös 's vakar által könnyen vérző felület, a' csekély viszketség, a' bőrnedvez 's beszűrődés hiánya mindannyi biztos kórkülönzési jelek. Nem any nyira biztos a' kórisme azon esetben, ha a' bőrön csupán vörössé — pikelyek nélkül — kivált fördő után van jelen, mi által könnye izzag, vagy farkaskütegnek tartathatik; ezen elvétés meggátlásár legczélszerűbb a' beszűrődés jelenlétét megvizsgálni, melly a' be teges 's egésséges bőrrész viszonlagos összehasonlitása által — egyik kéz ujjaival az egésséges, a' másikéval a' bántalmazott részé redőt képezvén — történik. A' beszűrődés jelenlétéből izzag vag farkaskütegre, hiányából fénylegre következtetünk, 's ez a' legfőb kórkülönzési jel; a' küteg terjedelme, símasága vagy érdessége a' vörös felület, a' vakarásra történő vérzés, a' viszketség 'stb. so kivételeknek vannak alávetve; azonban a' nem sokára megjelenő pi kelyek vagy hólyagcsák megerősitik vagy hiusitják a' felvett kórismé

Okvizsga. A' fényleg — mint legtöbb bőrszenvek — ok nem eléggé világos. Gyakran örökösödési hajlam van jelen. Legtöbb nyire az alsó néposztálynál gyermekeknél 's nőknél jön elő, kösz vényes, részeges 's bujasenyves egyéneknél gyakori, görvélykó rosoknál ritka.

Jóslat. A' bőr részintes bántalmazásánál elég kedvező, minthogy czélszerü szerelésnek többnyire enged; azonban ez az elterjedt fénylegről nem áll, mivel a' leghatályosabb szereket is kijátsza, mi a' kórokok homályossága miatt nem csoda.

Gyógymód. Mint minden más kóroknál, mellyek lényege ismeretlen, ugy itt is egész sereg gyógyszer ajánltatik; külsőleg ha bőrizgatás van jelen, egyszerü langyos fördők, 's ennek eltávolitása után természetes vagy mesterséges kénfördők, a' bőrérdességnél olaj 's zsíros bedörgölések használtatnak. Nagyobb hírre kapott a' bőrátalakulásait másitó szerek részint kenőcsben, részint olvadékban, mint az alhigiblacs, kettediblas higany, könleges higag, a' levált fehér higany, kénsavas iblag (jodum sulfuratum) rágó higany (gr. unum ad unc. unam aq.). Az elterjedt fénylegnél igen szép eredménynyel alkalmazánk a' kettediblas higany olvadékkali mosásokat. *) A' levedző lénylegnél legjobb a' horgag-ír. — Ezek mellett minden makacs fénylegnél belszerelés is használtatik, mint szárcsagyökér, gaják, Zittman főzete. A' veszélyes mirenykészitmények helyett czélszerűbb az égető hamag olvadéka(gutt. 10—30 in emuls. amygd dulc. v. amar.) annál inkább, mivel az olly gyakran jelenlevő köszvényes kórszúny az első utak savany képlődéssel jár, és a' kőrös bogár festvény, (napjában három cseppel kezdvén, lassanként egész 25ig hágván fel).

## Pikelyeg.

Lepra Will. Psoriasis leprodes Schönl. Herpes furf. circinatus Alib. Psor. scutellata Fuchs (Bat. T. 7. 8. Fror. T. 4. f. 1—3. Alib. T. 24. Behr. T. 15. f. 1—5. 12 és T. 16. f. 1.) Ezen többnyire makacs kór következő tünetekkel lép fel: köridomú, különnagyságú vörös foltok, sima egymásra halmazandó fehérlő pikelyektől fedetvék, közepökbe bemélyülést mutatnak, 's kiálló vörös karimától körülvétetvék; ha ezek egybefoly-

*) Rp. Merc. corros. gr. 8. Kali hydroj. dr. 1. solve in A. d. libr. 1. Itt a' hamiblag túlnyomó mennyiségben legyen jelen: hogy vegytani szétbomlás által képlődött kettediblas higany felolvadva maradjon; mert ha erre figyelem nem fordíttatik, a' kettediblas higany mint vörös 's felolvaszthatlan por leválik.

nak karimájokon a' körképű idomot megtartják. Ha e felhozott jel lemeket szigorúan átvizsgáljuk, tapasztalni, hogy egy sem — . körző felemelt karimát kivévén — képes ezt a' körkörös fénylegt különzeni; igen valószínű tehát, hogy a' jobban kifejlődött körkör fénylegnél nem egyéb; azért nagyobb egyszerűség végett leg czélszerűbb volna a' pikelyeg nevezetet a' bőrszenvtanból végké eltörölni.

Will. 's Bat. három faját különböztetik meg:

a) Közönséges p. L. vulgaris. Kiesiny, köridomu vörös foltokkal kezdődik, mellyek fehér fénylő foszkőhason pikelyek től fedetvén, nem sokára tallérnagyságra terjednek, mig központ jokban — a' gyógyulás miatt — bemélyülnek, a' viszketség ige esekély. Tartósb folyamnál az egymásra halmozott pikelyek vasta felemelkedő pörköket képeznek. A' kitörés többnyire a' végtagoko kezdődik, 's közönségesen mind a' két karon 's ezombon egyszerre innen a' hasra, mellre 'stb. terjed, az arez majd soha sem le petik meg.

b) Enyhe p. L. alphoides v. mitis. Az előbbi faj ese kélyebb foka: a' foltok apróbbak, a' pikelyek vékonyabbak, egy másra nem halmaztatnak, 's az egész kór esupán a' végtagokr szorítkozik.

e) Feketélő p. L. nigricans. Ezen igen ritka faj esu pán a' foltok 's pikelyek szenyes színe által különbözik a' közön ségestől, 's valószínűleg a' jelenlévő visszeres kórvegy által — mi az iszákosoknál — fejlődik ki. Biett bujakórosnak hiszi.

A' pikelyeg kórokáról majd semmit sem tudunk. Az örö kösödési hajlam gyakran bebizonyíttatik, görvélykórosoknál is gya kori. Hogy tisztátlanság nem okozza e' bajt, kiviláglik onnét: mive Londonban, hol gyakori, többnyire fiatal egyéneket, kivált hölgye ket a' felsőbb néposztályból lep meg.

A' jóslatról 's gyógymódról az áll, mit a' fénylegne eléggé megemlitének.

Alibert még a' fehér pikelyeget (Leuca) 's a' pör p. (Spiloplaxia) emliti; azonban mivel e' fajok vagy soha több vagy esak külföldön jönek elő, reánk nézve kevés érdekkel birnak csupán nevöknél emlitettük. (Bővebb leirását lásd Alib. Monogr. de Derm. II. k. 154. 's következő lap.)

## Felbőrsorvadás.

Atrophia epidermidis. Vagy veleszületett vagy többnyire később szerzett, 's vakarás — hólyagcsa, pörseg, fekély 'stb. — által feltételezett állapot. Három fokát különböztetjük meg:

Az elsőfoknál csupán fehér pöttyözött vonalokat látunk, mellyek a' felbőr legfelsőbb lemeze lekopása által támadnak, 's csekély viszketséget okoznak. Ha tetemesb viszketségnél vakarás által a' felbőr elroncsoltatik, de az albőr még ép, ugy a' kiizzadt nyirk sötétsárga pörkökké szárad; mi világos bizonyságul szolgál arra, hogy még vérrel nincs vegyitve, 's ez a' 2-ik fok. A' harmadik fok az által ered, ha nem csak a' felbőr, hanem csak az albőr is meg van sértve. Innen a' véredények megsértése miatt vérömlény történik, miáltal az izzadt nyirk sötétvörös-barna pörkökké szárad. A' jelenlévő pörkök színéből 's különféle alkatából a' viszketés fokára következtethetünk; így, a' viszketegnél sötétvörös, a' mohag 's rühnél világosbszínű pörköket, a' korpagnál csupán fehérlő vonalokat veszünk észre a' bőrön, mivel az emlitett kóroknál a' viszketség foka tetemesen különbözik.

Ide számithatjuk még a' bőrrepedékeket (rhagades,) mellyek vagy csupán a' felbőr vagy az egész bőr tátongásban áll; többnyire az ízek feszoldalán vétetnek észre, 's más kütegekkel, mint: izzag, mohag, viszketeg, fényleggel párosulvák. De ezek nélkül is vétetnek észre azon egyéneknél, kik magukat ollynemü befolyásoknak teszik ki; mellyek — a' hájvesztés következtében — bőrérdességet fejlesztnek ki, mint ezt mosonőknél, szappanosoknál 'stb. láthatni.

A' gyógymód e' bajnál lágyitó fördőkben 's mosásokban áll, ezenkívül a' bántódott részek háj vagy olajjali bedörzsölésében.

## A' felbőr túltengése.

Hypertrophia epidermidis. Excrescentiae. Többnyire egyedül a' felbőrre szoritkozik, azonban igen gyakran vonatik az albőr is e' szedelembe, 's ez által különféle felületes, többnyire fájdalmatlan bőrfelemelkedések támadnak.

a) Kéreg. Tylosis. Callus W. et B. Tylosis indu-

rata Alib. Részletes, érzéketlen 's állandó felbőr megvasta godás, melly erőműves nyomás vagy dörzsölés által támad; több nyire rendes bőrfelületen ül, 's csupán akkor sorvad el a' bőr, ha a kéreg igen nagy, mindig kellemetlen érzést okoz, 's ha igen rég megszáradván, fájdalmat, bőrrepedékeket 's lobot feltételez. A' ké különféle részein előjövő kérgekről egyedül, sok kézmiveseket is merhetni meg.

b) Tyukszem. Clavus. Tylosis gomphos. Alil (Behr. T. 28. f. 4—7). Kemény, kerekded, szarunemű állomány melly közepében maggal bir 's alapján igen érzékeny: a' felbőrö kívül mindig az albőr is bántalmazva van, 's gyakran a' kéregbő támad, tehát valószínü: hogy a' tyukszem nem egyéb, mint a' fel bőr túltengése, melly egész az albőrbe behat. A' tyúkszem leg többnyire a' láb ujjain jön elő, és pedig azok külső, vagy belső ol dalán, az első esetben mindig tetemes kéreg van jelen 's a' tyúk szem domború; az ellenkező az utolsó esetben tapasztaltatik, mive a' folytonos ellendörzsölődés által a' felbőr lekopik 's a' tyúkszem homorúvá válik.

e) Varancs. e erucа. Ezen apró, kemény bőremeléke többnyire a' kezeken jőnek elő, 's egy túltengett szemölcs testecské ből 's a' felbőr megvastagodásából áll. Megkülönböztetünk széle alappal (V. sessilis. V. vulgaris Alib.) 's keskeny alappa felülőt (V. acrochordon), továbbá káposztafej idomút (Myr mecia. Behr. T. 28. f. 1—3.). Ha a' varancs veleszületett állapo varancsos anyajegynek—naevus verucosus— nevez tetik, melly az ugynevezett lencse anyajegytől — naevu s pilus — érdes felülete által különbözik.

d) Bőrszaruk. Cornua cutanea. Dermatoceras (Behr. T. 28. f 8—15.) székök majd csupán a' felbőr, mellyne lemez halmazata által 2—9 hüvelyni hosszu kidudorodásokat okoz hat; majd a' tüszők, 's ekkor haj helyett nőnek 's bőrrel vannak be vonva, melly az emelék helyén hiányzik. Nagyságuk 's szinezetö különféle, nőknél gyakoribb, mint férfiaknál.

Gyógymód. Legelőbb az ártalmas kórgerjesztő ok mozdit tassék el, ezután a' kéregnél naponta fördők olajjal 's zsirrali beke nések vagy késseli eltávolitás használtatnak. A' tyúkszemek elle legjobbak a' tyúkszem-koszorúk, mellyek finom, alapjokon taplóva

bevont bőrből állanak, 's közepökben a' tyúkszemnek megfelelő lyukkal ellátva vannak; ezek mézga által oda tapasztatnak, 's felökbe ragtapasz tétetik; vagy lágyitó fördők használata mellett ibló kenőes (Jodinae gr. **12.** ad dr. **1.** Ax.) használtatik. A' varancsokra az etető szerek közül különösen a' tömény kénsavat használjuk, mielőtt a' körző rész — nehogy az etetés ide is elterjedjen — viaszszal bevonatik, két egész öt cseppet alkalmazván naponként, a' tökéletes gyógyulásig. A' bőr-szaruk kés által távolitatnak el.

# IV. Osztály. Hólyagcsák (Vesiculae).

A' hólyagcsákhoz következő kütegek tartoznak: a' sömöreg, az izzag 's a' rüh. — A' köleseg a' kütegek alatt, a' víz-izzeg (sudamina) az izzag alatt adatik elő.

## Sömöreg.

S ö m ö r, H e r p e s. O l o p h l y c t i s A l i b. E' név, melly a' bőrkórtanban járatlan orvosgyakornokok menköpenye volt, sok tévedésekre szolgált alkalmul; sőt még most is vannak orvosok, kik e' nevet a' különnemű bőrkütegek megnevezésére mint általánost használják. W i l l a n 's B a t e m a n voltak elsők, kik e' kütegnem helyét a' tágas bőrkórtani mezőn kijelölék, 's ezt közelebbről meghatárzák. Ezek után a' sömöreg alatt heveny, soha sem ragályos, elkülönzött, egyes, rendetlen csoportozatokba előjövő hólyagcsás bőrbajt értünk, melly gyuladásos a' csoportozatokat túlhaladó, égető fájdalmakkal járó 's sárgás-barna pörkökké átalakulandó alapon fekszik. A' pörkök lehullása után vörös foltok maradnak vissza.

A' s ö m ö r e g lefolyásánál három időszakot különböztethetünk meg. Az e l s ő i d ő s z a k b a n ollykor láz, fájdalom — a' csekély csipkedéstől a' legkinzóbb égető érzésig — jelenkezik; mintha a' meglepett bőrrészek izzó szénnel érintetnének. A' m á s o d i k b a n a' láz enyhültével vagy megszüntével a' bőr felületen vörös foltokból álló csoportozatok mutatkoznak, 's ezeken bibék képződnek, mellyek **24** óra lefolyta után hólyagcsákba változnak. Ha illy hólyagcsák többen egybefolynak, bugyokat képeznek. E' folyam térkörébe ismét uj kiütés támad; ez bevégződvén, mellette megint uj kitörés — mig a' bőr nagyobb része e' bajtól meg nem lepettetik. Az utókitörés soha sem ered a' már egyszer meglepett részen: hanem mindig mellette, mi által más hólyagcsás kütegektől, különösen az izzagtól megkülön-

böztetik. A' harmadik időszakban, miután a' hólyagcsák n
hány napig a' bőrfelületen tenyésznek, bennékök megzavarodi
megszárad 's fölöttök pörk képződik; ez leesvén, néha erősen ége
vörös foltot hágy maga után. A' betegség az uj kitörések miatt több
nyire 10—30 napig tart.

A' sömöregnek következő fajait különböztetjük meg:

a) Gömbörös S. H. phlyctaenodes. Olophlycti miliaris Alib. H. miliaris antiquornm. (Bat. T. 49 Fro T. 26. f. 1. Behr. T. 8. f. 2—4.) Miután e többnyire a' mellkaso nyakon, karokon 's ritkán az alvégtagokon előjövő bőrbajt csorvás hurutos kórjelek előzték volna meg, az előbb emlitett helyeken ége érzéssel párosuló vörös foltok támadnak, mellyeken hólyagcsá képződnek. Midőn ezek kiképződési legfőbb fokukat elérték volna az égető érzés 's láz alább hagy, 's ha utókiütés nem támad, a' ké sőbbi lefolyás a' fentebb leirt általános kimenetű.

b) Köralaku 's H circinatus, annulus herpeticus s. repens (Bat. T. 51 Fror. T. 26. f 2 Behr. T. 8. f. 10 11.) Ezen alaka a' sömöregnek, melly a' test fedetlen részein jö elő, az által ölt magára gyürüs alakot, hogy a' csoportozat középs hólyagcsái visszaképződnek (mintegy elvetélnek), mig a' körzők szo kásos átalakulásain mennek át. Sokszor megtörténik, hogy a' gyűrű nek csupán $1/2$ vagy $3/4$ köre képződik ki. Ezen lázatlan faj nálun ritkán, a' melegebb tartományokban gyakrabban jön elő.

c) Szivárvány s. H. iris (Bat. T. 52. Fror. T 26. f. 4 Behr. T. 8. f. 12.) A' központi hólyagcsa körül kisebb hólyagcsák ból egy kör, de később, képződik, a' hólyagcsák összefolyván, mint egy sánczot képeznek; e' körül ismét egy kör, ritkán több képző dik. Ez tökéletesen kiképeztetvén, a' központi hólyagcsának bennék megszárad, az első kör bennéke genyed, mig az utoljára képződő kör fehér 's vörös udvarral van körülvéve: innen a' különböző szi nesedés 's a' szivárvány elnevezés. Leginkább a' kezeken 's lábo kon, ritkábban az arczon jön elő. Igen gyakran megtörténik, hogy a hólyagcsák, kivált a' központiak, visszaképződnek, illyenkor köralak sömöregnek tartatik; vagy a' körző a' központival egybeolvadván czafrangos, nem feszülő bugyot képez, 's ekkor könnyen összezavartatik a' heveny buboraggal. Ez az oka, hogy az utóbbiról má sokkal ritkábban tesznek emlitést a' szerzők; miután a' szivárván

sömöreg már jobban ismertetik. Sőt Dr. Hebra e' tekintetben igen túlzó lévén, az állítja, hogy talán a' heveny buborag nem is létez; mivel az általa megvigyázott, 's neki mutatott illyneműü esetek mind szivárvány sömöreg voltak.

d) Ajk. s. H. labialis. Olophyctis prolabialis Alib. Hydroa febrilis. Phlyctaenosis lab. Fuchs (Fror. T. 43. f. 10. Behr. T. 8. f. 5) Mindig csak egy más előrement, (különösen alhasi v. váltóláz) után vétetik észre. Az ajknak bántalmazott része megvörösödik, 's égő fájdalmak vagy viszketség érzetével hólyagcsák képződnek, mellyek a' szokványos lefolyást megtartják, 's az ajkakon vagy be- vagy kifelé terülnek; az első esetben a' belhámon támadt hólyagcsák rögtön felpattannak, 's az ugynevezett hurutos fekélyeket képzik. Ezek sokszor a' pofok belfelületén, a' nyelvcsapon 's másutt isjőnek elő.

e) Fityma s. H. praeputialis. H. pseudosiphiliticus. Olophyctis progenialis Alib. Bat. T. 51 f. 2. 3. Fror. T. 26. f. 3. és T. 43. f. 12. Behr. T. 8. f. 5.) Ezen a' férfiaknál a' monyon, a' nőnemnél a' nagy szemérem-ajkakon előjövő faja a' sömöregnek vagy egyes hólyagcsákkal vagy hólyagcsa-csoportozattal — a' sömör általános kórtüneteivel 's szokványos lefolyásával jelenkezik. Ha csupán egy hólyagcsa mutatkozik, 's a' meglepett egyén szemérem részét tisztátalanul tartja; vagy ha a' megpattant hólyagcsa 's igy eredett fekély csipős rágó szerekkel kezeltetik, sokszor ezen egészen ártatlan baj a' bujakóros fekélyekhez hason alakokat ölt magára; — 's innen történik, hogy némellykor másként igen ügyes orvosok azon tévelybe vezettetnek, miszerint e' bajt mint bujakóros fekélyt kezelik. Ez annál könnyebben történik, mivel közönségesen egyének, kik bujakóros fekélyekben többször szenvedtek, a' sömöregnek e' fajától majd minden közösülés után meglepetnek.

A' sömöregnek a' bujakóros fekélyektőli megkülönböztetése (ide értvén csupán az egyes 's elkülönzött hólyagcsákkal járó sömöreget) a' következőkben áll:

| Sömöreg. | Bujakóros fekély. |
|---|---|
| A' hólyagcsa nagyobb. | A' hólyagcsa kisebb. |

| | |
|---|---|
| Az ebből támadt fekély könnyen terűl, felüleges, sima szélekkel mintegy elmosva megy át a' körző részekbe. | A' fekély mély, egyenetlen, fe hajtott szigorún körülírt sz lekkel ellátva. |
| Talaja tiszta, az elválaszték könnyen elmozdítható. | Az ellenkező. |
| A' hús szemölcsök mint kicsiny vörös pöttyök mutatkoznak. | A' hús szemölcsök az erős hozzáálló elválasztéktól ne láthatók. |
| Lefolyása enyhe 5—8 nap. | A' részek mind szélességökb mind mélyökbe elroncsolta nak. |
| A' fájdalom csak a' baj elején éreztetik. | A' fájás a' baj egész lefolyá alatt éreztetik. |

Legbizonyosb jel mindazonáltal a' beoltás.'

f.) Öv s. H. Zoster, Zona, Cingulum, Ignis s. cer (Bat. T. 50 Fror. T. 27. Behr. T. 8. f. 7.) A' sömöregnek ez alaka azon sajátságos hólyagcsa-csoportozás által jellemeztetik, m szerint különféle szélességű öv képeztetik, melly a' meglepett rés többnyire félig ritkábban egészen övedzi. A' test minden részeit meg lepheti 's többnyire az idegek lefolyását követi. Hogy igen nagy be folyást eszközöl reá az idegrendszer, kiviláglik onnét, mivel a' bán talmazott részen igen nagy fájdalmat, ha a' bal mellkason előjö szívdobogást, a' végtagokon rángatódzásokat (Wiehmann) oko Alibert a' sömöreg ezen faját bőridegkórnak tartja. Recamie e' bajt az ülideg bántalmával látá szövetkezni. A' sömöregnek ez alaka csaknem mindig lázzal jár 's miután ez nehány napig előremen a' test különféle részein igen kellemetlen égető érzéssel párosult vö rös foltok támadnak, mellyek egybeolvadván 2 — 4 nap múlva hólyag csákkal fedetnek 's szokványos lefolyásukat megtartják.

g.) Cazenavetól legelőször leírt faja a' sömöregnek a' pi kelyes s. H. squamosus köridomú, babnagy, kitűnőleg mellen 's végtagokon előjövő, lassanként krajczárnyira nagyol buló foltok által — mellyeken igen kiesiny 's rögtön lejáró hólyag csák képződnek, — jellemeztetik. Mihelyt a' hólyagcsák elvirá goztak, csupán pikelyektől fedett foltok találtatnak, mi által a' fény

eggel könnyen felcseréltetthetik. Később a' folt közepét elfoglaló 's szélével a' körző pikelykéket érintő nagyobb pikely képződik, melly az egész foltot befedi.

Hogy a' könnyen történhető elcserélésceknek gátot vessünk, legtöbb föladatunk a' sömöreg e' szokványos lefolyástóli eltéréseit, az alapot, mellyen ülnek 's a' képzett pörköket, mennyire tehetségünkben áll, természethűn lerajzolni:

1. Sokszor megtörténik: hogy a' sömöreggel járó kórtünetek jelen vannak, így: a' láz, a' bőr bántalmazott részén nagy fájdalom 's vörösség; de a' sömöreg kiütése még sem mutatkozik, vagy csupán a' bibe vagy bubornya képzéséig jő a' kitörés; például az övsömöreg csupán a' bolhacsipéshez hasonló 's félkört képző foltokig képződik vagy mint bubornya 's gumócsos bőrvöreg néz ki: innen hajlandók vagyunk azon véleményre, miszerint ezek csupán az övsömöreg tökéletlen kifejlési fokai. Éppen úgy a' szivárvány 's köralakú sömöreg csupán mint szivárvány 's gyürüképű bőrvöreg vagy mint gyürü alakú rózsag külekszik.

2. Az alap, mellyen a' hólyagcsák tenyésznek, rózsapiros szín helyett fekete lehet, mintha üszök volna jelen. Ez közönségesen akkor történik, ha több hólyagcsák összefolynak. A' fekete bőrrész alapjától elvál 's a' nehány vércseppek egybe elegyedvén, a' hólyagcsák benékével fekete pörköt képez, mint ezt a' szivárvány sömöregnél tapasztalhatni.

3. A' pörkök mind szinökre, mind vastagságokra különbözők; különösen a' száj körül 's az orron olly hosszak lehetnek, hogy egy orszarvhoz hasonlitanak, a' sömöreg e' faja Alibert-től Dartre stalactitiforme nevezet alatt iratik le, melly azonban nem egyéb, mint a' közönséges sömöreg következtében támadt pörkök halmgyüleme.

A' kórokok homályosak, némellykor a' bőrre vagy bélcsatornára ható ingerek következtében fejlődik ki e' baj; az övsömöregnél az idegek befolyása valószínű.

A' jóslat kedvező.

Gyógymód. Minthogy a' sömöreg majd minden alakában magától meggyógyúl, csupán néző szerepet viszünk. Ha azonban a' láz igen nagy: lágyitó lobellenes belszerelést használunk. Ajánltatott, hogy a' bőrre hólyagtapaszt alkalmazunk, de mikor a' sömöreg

kiütése előtt? ekkor még ezt nem ismerhetjük meg; — a' kiüt után? illykor nem szükség. Mások a' bódár füvekkeli borogatásol ajánlják, millyenek a' szepnőnye, bürök, beléndek füvek borc tyánmeggy vizzel; de ezek által a' fájdalmak nem nagyon enyhülne még hamarébb hatnak, ha belőlről adatnak. Hideg vizzeli mosások eczetsavas szunyali (Acet. morphii) kenőcs bedörgölése e' helyt le hatályosb fájdalomenyhitő szerek. Ha a' hólyagcsákból fekély képződnek, legjobb a' horgány pehely kenőcs. Mind ez többny csak az övsömöreg gyógymódára vonatkozik, minthogy a' sömör többi fajainál legjobb mit sem tennünk.

## Izzag.

**Eczema. Herpes squamosus madidans Alib. Psydracia Fuchs.** Ezen igen gyakori 's fájdalom! többször félre mert baj kicsiny, gombostőfőnagy, egymáshoz szorított, többé k vésbé vörös vagy túltengett bőrfelületen ülő, viszketséggel 's ég érzéssel járó hólyagcsák által jellemeztetik, mellyek folytonos harmatféle — a' fehér rubákban ondóhoz hason foltokat előhozó folyadékot izzadnak ki 's vékony sárgás pörköket képeznek: ez lehullván, barnás foltokat hagynak magok után. Három faját különbö tetjük meg: az egyszerü, vörös 's a' pörseges izzagot.

a) **Egyszerü i. E. simplex W. et B. Psydrac acuta vulgaris Fuchs** (Behr. T. 6. f. 4.) A' fen megírt hólya csák a' bőr különféle részein többnyire előrejárt általános kórjel nélkül, mindazonáltal igen nagy viszketséggel képződnek; benn kök majd felszivatik, majd kiürülvén, foltokat vagy kicsiny fehé pikelyeket képez, mellyek leválván vagy eltávolítatván, keveset v röslő, de még nem túltengett bőrfelületet vehetni észre 's nem soká rendes alkatába visszatérvén, nyom nélkül elenyész. Ezen faj gya ran a' kezeken, az újjakon jön elő 's ezért a' rühhel könnyen össz zavartathatik. Ezt tehát helyesen megesmernünk nem csekélység, n vel ha az izzag a' rüh különféle izgató szerelése alatt kifejlődik, beteg baja mindig sulyosbúl 's ez által még nagyobb bajnak, mint milyenbe eredetileg szenvedett, tétetik ki.

b) **Vörös i. E. rubrum W. et B. E. mercuriale Parson. Psydracia acuta, mercurialis Fuchs.** (Bat. 58. Fror. T. 30. f. 4.) Ha a' fentebb említett ugyanazon helyen hos

szabb vagy rövidebb idő után utókitörés történik, a' meglepett bőrrész nevezetesen megvörösödik 's nagyobb térimbe széled, melly fölött hólyogcsák emelkednek; — a' kiizzadó folyadék egy része új hólyagcsákat képez, mellyek a' felbőr megvékonyodása miatt tüstént felpattannak és mint — kivált a' meglepett rész szélein észrevehető apró vörös pontocskák mutatkoznak; a' folyadék más része folytonos 's fokonkénti beszűrődés által a' bőrmegvastagulására fordíttatik. A' viszketség mindig növekedvén, a' betegek oly iszonyú égető érzéstől kinoztatnak, mintha forró kályhában pörsöltetnének, ez által vakaródzni kénytelenítetnek 's oly annyira elmarczangolják magokat: hogy a' bántalmazott részt fedő pikelyek helyett vérrel tölt barázdák tapasztaltatnak, — a' pikelyek az ágyban reggel nagy mennyiségben találtatnak 's az ágynemü saját folyadéktól 's vértől fedett. A' folytonos inger, a' különnemü átizzadó 's csípős folyadék 's a' vakarás következtében a' bőr mint a' karmin vagy az izzó vas megvörösödik; a' bőr vastagsága a' folytonosan történő beszűrődés által mindig tetemesb lesz, — mit legkönnyebben az által tudhatunk meg: ha egyik kézzel az egésséges, másikkal a' beteges bőrrészben redőt képzünk, ez más bőrbetegségektől igen nagy megkülönböztetési jel. — Ha tehát a' fennevezett hólyagcsák igen vörös, megvastagodott, sárgás pikelyekkel födött, nagyon viszkető 's égető bőrfelület környéken találtatnak: a' baj vörös izzag néven neveztetik. Ha a' pikelyek eltávolíttatnak, az egész bántalmazott bőrrész rövid idő alatt sárgáló folyadékkal fedetik be.

c) Pörseges vagy recsetes i. E. impetiginodes W. et B. Psydracia acuta flavescens Fuchs. (Bat. T. 55. Fror. T. 30. f. 1. 3. Behr. T. 6. f. 6. 7. 11.) Ha az előbb leírt faj a' fenemlített kifejlődési fokból egésségbe nem megy át, a' bőr jobban jobban beszűrődik, felduzzad, sötétebbre szinesedik és kékes vörössé változik, — a' hólyagcsák helyett pörsegek képződnek, mellyek felpattanván, vastagabb pikelyeket, szinte pörköket képeznek 's igy e' baj átmenetet képez a' hólyagcsás kütegekből a' pörsegekhez. Ha egy ily pörköt eltávolítunk, alatta vagy egy réteggeny találtatik vagy vöröses savó izzad ki. A' viszketség 's égetés csekélyebb.

Az izzagnak ezen leirt folyama nem mindig ezen a' módon történik, sokszor megesik, hogy a' vörös vagy a' pörseges izzag eredetileg lép fel, mielőtt az egyszerüt megelőzte volna, a' gyógyulásban

azonban ily visszaképzési rendetlenség nem tapasztaltatik, úgy ho a' pörseges izzag előbb vörössé, ez pedig egyszerűve változik

Az izzag két utolsó faja hosszas tartásuk, az álmatlan éjek 's nagy nedvvesztés miatt a' beteget annyira elerőtlenitik, hogy ny morú 's a' legnagyobb fokú senyves külemet ölt magára, melly azo ban nem első rendü 's nem az izzagot előhozó bántalomból, han másod rendü 's a' nagy nedvveszťésből eredt. Ha e' baj több ide tart, úgy a' meglepett rész tetemesen megvastagszik, a' bőrben r kélyek 's repedések történnek; a' beteg a' nagy kín mellett aszlár esik 's csupán a' jótékony halál vet szenvedéseinek véget. Sajn hogy ez gyakran történik orvosok jelenlétében, kik e' bajt félreism rék vagy megismervén ennek gyógyitását, az izzagos korcsvegy vagy áttételektől félvén, nem kezelik. E' baj gyakorisága 's a' kön nyen történő felcserélés miatt azt elkülönözve, a' mint az a' különfé testrészein jön elő, tekintendjük, csak azért is, mivel a' meglepett ré különfélesége szerint tetemes módosításokat szenved.

aa) Fejbőr i. E. capitis. Tinca muciflua. Psydr cia tinea Fuchs Porrigo mucosa. A' hajjal ellátott fejb rön leginkább a' vörös és recsetes izzag jön elő; az első sok ap hólyagcsák által jellemeztetik, mellyek igen vörös, megvastagodo viszkető 's égető, sok folyadékot elválasztó, sárgáló pikelyekkel f dett alapon ülnek; az egész fejbőrt ellepik, valamint mindig a' fül ket, sokszor a' homlokot és szemöldököt is. A' hólyagcsák foly déka a' hajak összetapadását okozza. Ha a' hólyagcsák helyett pö segek támadnak vagy mindkettő, ha a' beszűrődött rész setétszin kékes vörös, akkor pörseges izzag van jelen, ez soha sem lepi me az egész fejbőrt.

bb) Fül i. E. auriculae (Al. T. 25. Behr. T. 6. f. 9.) Án bár ez a' fejbőrizzaghoz mindig szövetkezik, mégis olykor meg történik, hogy magánosan is jön elő 's ekkor az álkapocs mozgás igen fájdalmas 's többnyire a' halljárat bedugulása miatt nehéz ha lással párosúl.

cc) Arcz i. E. faciei. Ezen igen gyakori 's könnyen fe cserélhető változat közönségesen Porrigo larvalis, P. fu furans, crusta lactea, Herpes crustosus faciei ne alatt iratik. A' Porrigo larvalis név alatt előjövő kütegek többnyi két küteg- nem jelentésével bir; egyike az arczizzag, másika a' kos

pörseg bélyegeivel van jelölve (ezeknek megkülönböztetéseit lásd a' pörsegeknél).

dd) Csöcs i. E. mammae (Behr. T. 7. f. 2.) Mindig a' csöcsbimbón kezdődik, honnan központilag terül szét. A' csöcsök kisebbedése szoptatóknál nem egyéb e' bajnál, még pedig többnyire a' recsetes izzag alakában jön elő; ámbár olly egyéneknél is, kik soha sem szoptattak, tapasztaltatik.

ee) Köldök i. E. umbilici. Többnyire gyermekeknél 's rüheseknél, ha a' köldökben rühatka lakik, jön elő.

ff) Mony i. E. penis (Behr. T. 6. f. 12.) Ezen részen csupán a' vörös izzag tapasztaltatik 's ekkor a' mony tetemesen megdagad, rajta hólyagcsák képződnek. Az orbáncztól égető 's viszkető érzés, úgyszinte a' hólyagcsák, a' folyadékokozta foltok 's pikelyek által különbözik.

gg) Borék i. E. scroti (Behr T. 6. f. 12.) A' borék vagy magánosan vagy az izzagnak a' szomszéd részekröli elterjedése által bántódik. Illykor mindig megdagad 's nagy mennyiségü savós nedvvel borítatik, melly pörkökké szárad 's ezek alatt a' bőr megrepedvén, sok folyadék izzad ki.

hh) A' nemző részek körül képzett 's legelőször Dr. Hebrától leirt faja e' kütegnek a' korlátolt szélü E. marginatum név alatt ismeretes. Ez többnyire azon határszélnél, hol a' borék végződik, a' czombokon kezdődik, innen fel 's alá terül — mindig a' borék széle mellett, — a' segnyilást környezi 's azon barázdába végződik, melly a' segpofokat elválasztja, tehát azon helyen, hol a' borék végződik; a' czombon több apró hólyagcsák vagy vörös pontok átszanak, mellyek vörös 's mérsékesen beszürődött igen égető bőrfelületen ülnek.

ii) Alfel 's gát i. E. podicis et perinaei (Behr. T. 7. f. 3,) az igen kinzó viszketség miatt, kivált aranyérben szenvedőknél méltánylatot érdemel 's a' Prurigo perinaealis név alatt ismeretik.

jj) Kéz i. E. manus. Az izzagnak e' változata gyakorisága miatt kivált kézmüveseknél, igen érdekes. Csupán helybeli ingerek által támad; sütőknél a' sütők rühe (Psoriasis pistorum) név alatt, a' kőmüveseknél, lakatosoknál, kovácsoknál a' tüztől ered; füszeráru-soknál (Psor. des epiciers) különös széke a' kézháta, főleg a' kéztő

felett, hol a' kéz redői a' bőr megvastagodása következtében ig
kiképezve találtatnak. Ha a' pörkök eltávolíttatnak, nagyon viszk
égető, vörös vagy kékelő bőrfelületre jövünk (valamint vörös va
pörseges izzag van jelen), mellyen nagy mennyiségü kicsiny 's f
lyadékot átizzadó vörös pontok mutatkoznak.

Kórok. A' kórgerjesztő okok közül a' bőrre munkáló különf
ingerek a' legfontosb behatások. E' kór támadását semmiféle betve
nem tételezi föl, azért a' némellyektől észrevett kórättételek ez
lényeges egybefüggésben nem állanak. Már említők: hogy e' b
több kézmüveseknél a' tüz, melly körül foglalkoznak, feltétele
illy kórtámasztó ok a' napsütése 's illy faját e' bajnak Willan
solare (Bat. T. 56. 57. Fror. T. 30. f. 2. Behr. T. 6 f. 5.) n
alatt irja le. Szinte illy kórgerjesztőleg működnek több bőringe
szerek, mint: a' kénsavas réz, kén, mérges szömörcze, húny
higany, iblany, meleg fördő. Itt különösen meg kell jegyezni, hogy
a' beteg meleg, kivált kénes fördőben fördik, ezen nem szokott ing
következtében izzag támad, mellynek kiütésén némelly orvosok örü
vén, felkiáltnak: ecce crisis salutaris! pedig nem egyéb, mint ing
által előhozott izzag, tehát nem üdvös birálat. Kórgerjesztő ok t
vábbá az izzadság is, kivált ha ez igen nagy mértékben 's csipős te
mészetü lévén, hosszabb ideig marad a' bőr felületével érintkezésbe
illykor viz-izzegek Hydroa, Psydracia acuta hydro
Fuchs. (Fror. T. 29. Behr T. 6. f. 3.) képeztetnek, mellyek k
csiny, apró, átlátszó, fehér, nem savanyú folyadékkal telt, vörö
viszkető alapon ülő hólyagcsák, tehát nem más, mint az izzadság cs
pőssége által okozott izzag. Ezeken kivül még a' hószám rendetle
ségei is okul vétetnek, melly felett azonban elhatárzó itéletet hoz
nem szándokunk 's nem akarjuk megvitatni, valyon a' hószám re
detlenségei az izzagnak oka vagy következése é? Gyakran sem
kórokot sem találhatunk fel; felnőttek 's kicsinyek, sőt csecsemők
meglepetnek e' bajtól, úgyszinte görvélysenyvesek, senyvtelene
férfiak, nők, kivétel nélkül. A' fiatal kornak a' pörseges, az éret
nek inkább a' vörös izzagra van hajlama.

Az izzag lényege izzadmány-képződésben 's ennek mind a' tü
szőkben, mind az albőrben történő lerakodásában áll. A' tüszőkbe l
rakodott izzadmány hólyagcsákat vagy pörsegeket képez, az albő
ben ennek megvastagodását okozza.

Ragályossága nem valószínű, ámbár Biett, Rayer 's Le-
vain olly példákat hoznak fel, mellyek erre gyanút támasztnak. Az
egyik izzagtól meglepett láb, ha a' másikra tételik, itt ugyanazon
bőrszenv hozatik elő; de ezt csak a' folyadék csipősségének, nem pe-
dig ragályosságának tulajdonitjuk.

A' joslat elég kedvező, mivel olly szer birtokában vagyunk,
melly azt mindig meggyógyitja; kivévén azon eseteket, hol a' baj
igen elterűlve vagy elhanyagolva van vagy fonákul orvosoltatott.

Gyógymód. Elmellőzve azon különféle 's gyakran ellentétes
gyógymódokat, mellyeket sok bőrszenvgyógyászok ajánlanak: csu-
pán azon gyógymódot említjük meg, melly elég biztos e' különnemü
baj elmellőzésére 's ezen Dr. Hebra által Bécsben sok esetekben
igen jó sikerrel használt 's legelőbb behozott gyógymód a' hideg bo-
rogatások vagy zuhany 's az égető hamag alkalmazatában áll. (Hol
a' hideg borogatások alkalmazata nehézségekkel — mint gyenge
kisdedeknél — jár, a' nagy nedvezés kigyó tarjag — lycopodium
— vagy édes gyökér por behintése által legkönnyebben gátoltatik.)
— A' képzett izzadmányt feloldani 's az új kiizadást meggátolni: a'
két fő javallat; ezt a' beszűrődmény fokához képest majd csupán hi-
deg borogatások és zuhanyok, majd ezeken kivűl az égető hamag
olvadéka alkalmazata által eszközöljük. Miután t. i. a' pikelyek 's pör-
kök a' hideg borogatások által eltávolítattak, a' szenvedő rész (10 per-
czig) megzuhanyoztatik vagy pedig hideg borogatások alkalmaztat-
nak; 's ha erre a' bőr beszűrődése nem töröltetik el: úgy az égető
hamagot használjuk illy vényben: R p. Kali caust. dr. duas solve
in aq. d. s. unc. semis; ezen olvadék a' szenvedő bőrrészre té-
pet-ecset által alkalmaztatik. Mihelyt ez történik, a' bántódott rész fe-
lületén nedv választatik el, mi nem egyéb, mint haj 's fehérnye, mi-
vel a' tömény fojtósav által megalszik — azért is a' gyógyulás csu-
pán a' szapanosítás folyamnak — t. i. a' hájnak a' hamaggali egybe-
köttetése által — tulajdonittatik. Ezután a' hideg borogatások ismét
folytattatnak, mig az edzés foganatai eltűnnek, mi a' különféle egyé-
neknél 6 — 21 nap után történik. Az első edzés mindig több ered-
ménynyel koronáztatik, mint a' későbbiek. Az égető hamag mindaddig
használtatik, mig az egész beszűrődés eltünt, de tovább nem, kü-
lönben a' baj súlyosbodik. A' hátramaradt vörösség a' horgany ke-
nőcs használata alatt törletik el. Ha az izzag olly helyen ül, hol az

edzés után dörzsölés használtathatik, akkor kezeltessék; ha az ábr zaton ül, ekkor az olvadék tömenyebbé készittessék (2 nehez égető hamag 2 neh. lepárolt vízre). Azonban itt jól vigyázzunk, n hogy az ecset szerfeletti megnedvesitése által az erről könnyen töi ténhető lecsepegésre 's ez által az egésséges részek bőrkievődésé alkalmat adjunk. Megemlitésre méltó, miszerint a' horgany kenő az egyszerű izzagnál, valamint a' kórfolyam bevégzésénél, ugy e nek kezdetével sikerrel használtatik, kivált a' hideg borogatásokk egyesítve.

## Rüh.

Scabies. Scabies et Psora Fuchs.(Bat. T. 24. f. 1. 2. E' baj történetét *) olvasván, nem csodálkozhatunk eléggé, miké szolgálhatott okul ezen kóralak — mellyről évszázadok óta ann jeles iraték — olly sokszerű tévedésekre, hogy nem lehete ezt legujabb ideig teljes bizonysággal megösmerni, ugy, hogy mé most is vannak gyakornokok, kik a' különféle pörseges, buborny 's hólyagcsás bajokat e' névvel keresztelik. Ez a' másik menköpen mellyel némelly bőrszenvorvosok járatlanságukat burkolják.

Tagadhatlan, hogy minden az életmüvezetet meglepő kór, b zonyos, kizárólagos, mintegy egyénies kórjelekkel külekszik: szül ségkép ez a' rühhel is közös; de ha tekintjük, hogy az illy külön féle 's nagy számmal előadott egészen más bőrbajokhoz tartozó kór jelek tévedésből a' rühre ruháztatnak: csoda-e, hogyha kivált kez orvos külgyakorlatában rühhel találkozván, azt félreismeri, 's külön féle bőrbajokkal összezavarja? Mi leginkább történik vagy a' bu bornyás bőrbajokkal, mint a' mohaggal, viszketeggel, ha e' küle bubornyás alakban tünik fel; — vagy pörseges bőrbajokkal, mi boborcsó vagy bincsó pörseggel, ha pörseg alakban lép fel; — vag sömöreggel, ha hólyagcsás alakban mutatkozik. Itt ugyanazon e lenvetést lehetne tenni, hogy a' baj ragályossága 's lefolyása hely kórismére elég biztosan vezetnek, de kérdjük: ki fogja az előbben magán megkisérleni minden egyes esetben, 's várjunk-e hónapoki

---

*) Alibert Monogr. der Dermat. II. kötet 392. lap 's Oesterreich. Jahrbüc Märzheft. 1844.

hogy a' lefolyásra kórismét alapitsunk? Hogyan ismerjük meg tehát a' rühet bizton minden esetben? A' rüh egyedül csak akkor van jelen, midőn a' rühatka menetekre és magára a' rühatkára találunk, 's ezt bemutathatjuk. E' nélkül rüh nem létez, ez először van jelen, ez tételezi fel a' legkülönneműbb bőrkiütéseket; mellyek azonban különféle okok miatt módositathatnak; azért azok nem állandó a' kórisme megalapitására szolgáló, hanem csupán lassanként kifejlődő 's a' rüh folyamához tartozó kórtünetek. Melly tünetek szerint azt kivánjuk érteni: hogy a' rühnek egyedüli jellemző kórjele az atkamenetek 's az ezekben létező rühatka; azért szükségesnek tartjuk mind a' menetek, mind az atka helyes ismeretét itt megemliteni. — Az atkamenet a' kór tartásához, a' beteg korához, foglalkozásához 's a' bőr minőségéhez képest különféleképp mutatkozik. A' menet kevéssé kigyódzó hosszabb vagy rövidebb vonalból áll, melly a' bőr felületén kissé fel van emelkedve; a' vonal egyik vége a' jelenlévő hólyagcsába, bubornyába vagy pörsegbe, másika sötétebb színű bütyköcskébe (atka tanya) végződik. Ezen vonal különféle szinezetü, fehér, vörös, sárga, zöld, fekete 'stb. valamint az egyén különféle színü mázanyaggal foglalatoskodik. Azonban találtatnak olly menetek is, mellyek magánosan a' fentebb emlitett bőrkiütések nélkül előjönnek. Az atkamenetek, valamint a' rühatkák is állandóan a' kezeken 's lábakon jönnek elő, azonban csupán a' kéz- 's lábtőig terjednek, a' helybelisités gyakoriságára nézve következik a' mony, igen ritkán száz eset közül kettőben más helyeken ered. Ha tehát az állatkák jelenlétéről akarunk meggyőződni: ugy az emlitett helyeken a' menet egyik végét oltó tő vagy gerely segedelmével felhasitjuk, 's a' benne tanyázó atkát — melly mintegy fekete pont mutatkozik — az eszköz hegyével kiemeljük, mi annál könnyebben megtörténik, mivel a' sok hosszú sörtökkel ellátott állatka igen könnyen a' műszerhez tapad. Egyébként az állatfogás könnyebb annak éltében, mint élte után és azért az utolsó esetben nagy ügyesség kivántatik ahoz, hogy azt megfogjuk. Szabad szemmel tekintvén mint kicsiny vörös fehér pont tünik fel, melly egy üvegtáblára alkalmazva igen gyors mozgást külöl. Górcső alatt az atka teknős békához hasonlít, teste majdnem tojásdad, barnás szinü, háta több fogas felemelkedésekkel, keresztbefutó, hajtott, párhuzamos csikokkal ellátva; lába nyolcz, mellyek a' hasfelén

erednek 's tövükön hagymaalakú hüvelylyel bevonvák; a' négy ha sók nagy sörtökbe, az elsők szopónemü alakba — mellyek a' lólá hoz igen hasonlitanak — végződnek; azonkívül van egy szópor 's 6 sörtökkel ellátott fejök. *) Ha az atka 's menetek jelenléte b bizonyult: ugy a' rüh kórisméje meghatározott, 's ámbár ez el bizonyosságot nyujt e' baj ismeretére, mi mégis e' kórfolyamot te jesen leirandjuk.

Miután hosszabb vagy rövidebb ideig, kivált az ágymelegben, beteget igen kinzó viszketség gyötrötte volna, a' lábakon vagy k zeken nehány kicsiny felemelkedések — bubornyák — mutatkozna ezek szétvakartatván egy csepp vérrel vegyes folyadékot ömlesz nek ki, melly fekete pörkké szárad. Máskor az emlitett helyeken kö idomú, átlátszó folyadékkal tölt hólyagcsa mutatkozik, mellynek be néke később megzavarosodván, pörseggé alakul át: illy hasonnem kiütések nem sokára az egész testen kivált a' végtagoknak hajtófel letein, ritkán a' háton mutatkoznak. Ezek a' rühnek az elsőren tünetei.

Az atka szünetnélküli furkálása által, kivált meleg ágyban (m vel a' meleg által az atka uj meg uj lelkesedést nyer) okoztatott foly tonos 's szüntelen öregbülő viszketés a' beteget vakaródzásra kész teti, 's ez által az előbb jellemző bubornyák, hólyagcsák, pörse gek pörkökké változnak; továbbá még gumócsok is, különösen ol helyeken, hol a' nyomás folytonos, mint az ültájon, támadnak; ez uj vakaródzásra okul szolgálván, uj gumócsok létrehozását következ tetik, mellyek összefolyván, megvastagodott 's elgenyedvén, pörkk fedett bőrrészt képeznek, mint ezt az alpofokon tapasztalhatni. — I bajnak legfőbb fokában végre az egész test a' felül megirt tüneteke kivül, különféle boborcsó és bincsó pörsegekkel 's a' vakarás átt létrehozott fekete, zöld és barna pörkökkel fedetik. Továbbá a' bo borcsó vagy bincsó pörsegből támadt gumócsok az ültáján 's fe kélyek a' végtagokon, pörkökkel fedve tapasztaltatnak.

A' fentebb emlitettekből tehát kiviláglik:

---

*) Lerajzolásait lásd Oester. Jahrb. Märzheft 1844. — Raspail nouveau systè de chimie organique, fondé sur des nouvelles methodes d' observation etc. Bruxelles 1840. T. 15. f. 1. 2. Fror. T. 42. f. 1. 2. Behr. 1 7. f. 12.

a) Hogy csupán az atka által feltételezett rüh létezik, a' többi: az i g a z i, á l, h ó l y a g c s á s, b i n c s ó s, g ö r v é l y — vagy b u j a k ó r o s 'stb. nem léteznek; mivel e' nevezetek vagy csupán rémképek vagy egyes tünetekből vagy időszakokból vétettek.

b) Azon különféle bőrkiütések, mellyek a' rühhel összejönnek, mint bőrrepedések, pörkök, csomók 's fekélyek csupán, a' vakaródzás által hozatnak létre.

K ó r o k. Némelly orvosoktól rühkórokúl a' r ü h b e t v e g y (discrasia psorica) vétetik, másoktól a' ragály. Hogy a' ruheseknél nincs vérbetvegy, következő okok bizonyitják:

1) A' rüh a' legegésségesebb egyéneknél is előjön.

2) A' tulajdonszerű küllem később a' baj hosszabb tartása után fejlődik ki.

3) Kóráttételek nem tapasztaltatnak, habár erről a' legujabb könyvekben is annyi iratik; hogy ezek nem léteznek Dr. H e b r a 5500 rüheseknél eléggé bebizonyitá.

4) Mivel azon különnemű küteg alakok nem a' rüh általánosságából, hanem csupán rokonszenvből támadnak. *) Ha tehát rühbetvegy nem létezik, a' rüh csupán ragály által támad. De ez nem a' beteg kigőzölgése által 's nem a' bincsó vagy hólyagcsa bennék átvitele által közöltetik egy egyénről a' másikra, mivel e' bennék többektől 's mi általunk is beoltatván, rühet nem hoza létre. Ha a' beteg bőrkigőzölgése vagy a' bincsó 's hólyagcsa bennék a' ragály közege volna: akkor a' rühes mindenkori érintésénél, kivált nyáron, átvitetnék a' ragály anyag; holott Dr. S p á t h némelly rühesről 2—4 atkát kiszedvén, e' műtéttel sokszor félóráig is bibelődött a' nélkül, hogy e' nemű anyag által a' ragálytól meglepetett volna, megemlitvén azon kívül azt is: hogy ő száz meg száz rüheseket fogott kezébe, 's vizsgálgatá. Azon kérdés támad tehát: hogyan történik a' rüh átvitele egy egyénről a' másikra? ez az atka átvitele által történik, az atka t. i. vagy a' folytonos vakaródzása által szabaditatik meg az atkamenetből, 's igy vagy az atka megy át vagy pedig érintkezés által történik a' fertezés; vagy az atka kifúrja magát menetéből 's a' ruhaneműkre vagy más tárgyakhoz erősen tapad, mellyek érintése által az átvitel történik.

---

*) Hebra über die Krätze. Oester. Jahrb. 1844. Märzheft.

Hogy a' rüh csupán atka által tételeztetik fel, a' beóltás, mel sok orvosok által kezeltetetett, bizonyitja; azonban itt azt mondha nák, hogy az atka nincs egészen megtisztitva a' rühanyagt 's a' rühragályanyag az atkával is átvitetik 's ez által rüh tá mad. Ezen igen erős állitmány a' tapasztalattal ellenkezik, m vel Livorno lakosai 's a' Corsicai gályarabok a' rüh gyógy tását csupán az által kezelik, miszerint az atkát menetökből kisz degetvén, azt elpusztitják; a' mint ez több hiteles orvosok iromá nyaiból kiviláglik. A' rühnél tehát az atka mindig legkorábbi ténye 's ő egyedül a' rühnek feltételező alanya.

A' jóslat a' rühnél mindig kedvező, mivel mindig 's minde körülmények között meggyógyitható. Hogy semmi kórattételekt nincs mit félnünk, feljebb emliténk.

Gyógymód. Azon számtalan 's többektől igen eldicsért sze rek közül csupán hármat emlitünk meg: u. m. a' Wilkinsohnféle ír az égető hamagot 's a' kettediblas higanyt; mivel a' többi ugyana t. i. az atka elvesztését 's ez által a' rüh gyógyitását eszközli. A legkönnyebb rühgyógyitási mód a' következő: miután a' beteg megfördettük, szigoru vizsgálatot teszünk, ha van-e atka jelen, 's h van, hol? 's mivel ezek többnyire a' kezeken 's lábakon jönne elő, a' kezet a' kéztő, a' lábakat a' lábtő fölébe reggel 's este a' mó dositott Wilkinsohnféle kenőcscsel *) bekenjük. Mindjárt az els kenésnél a' beteg ágyba fektetik, 's a' bekenés három nap eszközöl tetik; ekkor a' beteg megfördik; a' hatodik bekenéssel a' gyógyi tás bevégződött, ekkor ismét megfördik 's mint egésséges a' továb gyógyitástól felmentetik. De mivel e' kenőcs igen rosz szagu: enne elkerülése végett magánygyakorlatnál az égető hamagot **) vag a' kettediblas higanyt ***) használhatjuk, melly utóbbi kórodánk ban is Prof. Sauer alatt koronázott sikerrel használtatik. H tán a' bekenés következtében izzag képződött volna, ugy fördőt hasz

*) Terrae cretosae unc. 4. Sulfur. venal. Picis liq. aa. unc. 6. Sap. do mest. Ax. p. rec. aa. libr. j.

**) R. Kali caust. unc. unam Ax. p. unc. duas. M. D.

***) R. Deutojod. hydr. scrup. semis Ung. sim. unc. duus. M. Ezen í este kenetik be, reggel a' beteg szapanos fördőbe tétetik. E' gyógymód által a' küteg 8—10 nap alatt gyógyitatik meg.

nálunk vagy a' következő írt: R. Oxydi Zinci dr. j. Ax. unc. unam. Az alpofok közt hátramaradó csomók eloszlatására legjobban használtatnak az égető hamag olvadékával. Rp. Kali caust. dr. 1. Aq. d. s. libr. j. való edzések. Hogy a' ruhaneműkhöz tapadt atkák általi ragályoztatást meggátoljuk: szükség ezeket vagy kénneli füstölésnek vagy nagy hévmérséknek (40—60° R.) kitenni.

# V. Osztály. Bugyok (Bullae).

E' bajok felett igen nagy véleménykülönbség uralkodik, annyira, hogy több ez osztályhoz tartozó bajok majd itt, majd a' bincsók nemében iratnak le. Így a' gamatag Willan által a' bincsók között a' bincsó pörseg alatt iratik le; e' két bajt Plumbe is ugyanazonosnak tartja, sőt bincsópörsegből gamatagot láta kifejlődni. Ellenben Bateman ezeket elválasztja 's a' gamatagot a' bugyok alatt írja le, mellynek három faját különböztetvén meg. Alibert szinte, a' mit Willan bincsópörsegnek nevez, buboragnak nevezi.

Mi Cazenave, Schedel, Thomson, Rayer 's Fuchs után a' gamatagot itt adandjuk elő, mellyhez még a' buborag és a' buborékküteg számitatnak.

## Gamatag.

Gamatany. Rupia Bat. Rhypia. Ecthyma Will. Pemphigus vagy Phlyzacia chronica Alib. Három faját különböztetjük meg:

a) Egyszerű g. R simplex. Rhypia vulgaris Fuchs (Bat. T. 53. Fror. T. 28. f. 1. Behr. T. 5. f. 8.) Itt az átlátszó folyadékkal telt hólyag sötétvörös bőrfolton támad, mellynek bennéke csak hamar megzavarosodik 's genyes küllemet ölt magára; ez megszáradván, barnás 's szenyes kékes udvarral körülírt pörkké alakszik. Ha nehány nap mulva a' pörk eltávolíttatik: felületes fekély tűnik elő, melly egy ujonnan képződött pörk alatt beheged vagy nagyobb genyelválasztással párosul 's mélyebbre terjed; a' fekély ismét uj pörkkel fedetik be, a' pörk ujra eltaszíttatik 's ezen folyam nehányszor

történik, mig végre a' genyelválasztás 's igy az egész kórfolyam bevégződik. A' megkeményedett csokoládé szinű pörk leesvén, szenyes kékes hegjegy marad hátra.

b) Kiálló g. R. prominens Bat. Lepas Piutti (Bat. T. 34. Fror. T. 28. f. 2. Behr T. 5. f. 9.) Kezdete éppen ollyan mint az előbbinek, csupán kisebb hólyagokkal ered; miután az első pörk képződött, ez nem távolitatik el, hanem az elválasztott anyag alatta meggyülemlik 's a' pörk szélén hólyagokat képez, mellyek közepéből a' pörk tűnik ki; ezek az első pörköt felemelik 's szint pörkké alakulnak át; melly folyam többször ismételtetvén, ezen kúpidomú pörköt képzik. E' kóralaknál tehát jellemző a' hólyaggyűrű vagy e' helyett a' felbőr karimától körülirt kúpidomú pörk. Ha a' var leesik, fekély mutatkozik, melly ujonnan, de már többé nem kúpidomúval, hanem lapossal, sőt olykor közepében behorpadt pörkkel fedetik 's ez által a' régiek úgynevezett pörkös fekélye (ulcus crustosum) képződik.

E' két faj tanyája a' végtagok; azonban más test részein is előjöhetnek, kivált az orszárnyakon, hol ezek a' pof lágy részeire mennek át 's szarv idomát öltik magokra, 's ez többnyire bujakóros eredetü. Lefolyásuk idült 's többszöri kiütésekkel járnak.

c) Pörkös g. R. escharotica Bat. Paedophlysis escharotica Fuchs Pemphigus infantilis s. neonatorum auctorum. Előrement nyugtalanság, álmatlanság 's nagy lázas kórjelek után a' bőr különféle részein igen égető fájdalmakkal szenyes kékes foltok támadnak, mellyeken tüstént vérrel vegyes folyadékot rejtő hólyagok támadnak; ezek benn éke kifolyván, a' körülfekvő részeket kirágja, mi által kékes szenyes felemelkedett karimákkal ellátott mély fekélyek támadnak, mellyek az elválasztott ev által képzett péposszeállású pörkökkel fedetnek be; ezek alatt a' részek pusztitása folytonosan történik. Fuchs szerint az elválasztot evnek hugy szaga van 's savany viszhatást különnek, mellyet ő a' hugy rendetlen elválasztásától származtat; ezen véleményben Osiander, Lobstein 's Kraus is megegyeznek. A' különféle testrészeken szakonként több új hólyagok képződnek, mellyek ugyan-

azon lefolyásuak, mint az előbbiek. A' baj nagyobb kiterjedésénél a' szájban zsebrék 's nagy hasmenés támadnak, a' láz 's fájdalmak nőttön nőnek 's a' szenvedő kisdedek 8 — 12 nap alatt sorvasztó tünemények alatt elvesznek. A' gyógyulás soha sem történik hátramaradt rút hegjegyek nélkül.

Kórok. A' gamatag alakai legtöbbnyire görvély 's angolkóros egyéneknél jönnek elő; ezenkivül gyakran tapasztaltatik gyermekeknél 's megnőtteknél az alsóbb néposztálynál, kik rosz táp- 's szenynyel küzködnek és sok égettbort isznak. A' pörkös faja e' bajnak csupán kisdedeket — a' születéstől az első fogzásig — lep meg, 's a' fenemlitett körülmények között megnőtteknél is előjön, 's tapasztalatból kiindulva állítjuk: hogy a' bujakóros szüléktől származott gyermekeknél gyakori.

A' jóslat a' beteg alkotmányától, a' kórvegy kiképzési fokától függ; az első két fajnál majd mindig kedvező, a' harmadiknál többnyire kedvezetlen.

Gyógymód. Az első két fajnál csupán lágyitó fördő 's tisztaság ajánltatik, tápláló étrenddel, — 's ezek a' kórfolyamot többnyire kimerítik. Ha azonban a' testben valamelly kórszuny léteznék, ez ellen is szükség működnünk. A' harmadik fajnál, belsőleg az első utak savanyusága miatt magnesia 's rheum kis adagban; helybelileg a' részek tisztogatása, lágyitó 's bódár főzetekkeli langyos mosások, a' Trusen gyógymodora (lásd az égetéseket pag. 37.) a' pokolkő olvadéka 's a' t, mint a' bőrpállásnál, foganatosak.

## Buborag.

Bugyogany. Pemphigus. A' buborag lázzal párosult, hólyagokkal jellemzett és nem ragályos bőrbaj. Már a' szivárvány sömöregnél megjegyzők, hogy igen kétes, vallyon létez-e heveny buborag; mivel ez a' szivárvány sömöreggel igen gyakran felcseréltetik 's csupán a' legnagyobb ritkaságokhoz tartozik. Megkülönböztetünk heveny 's idült buboragot, az elsőt itt irandjuk le, a' másikat

a' buborékküteg alatt tárgyalandjuk. Következő négy időszakot k lönböztetünk meg: az első időszak: miután nehány napig lá tünetek, undor 's hányás 's a' t. előrement volna; a' második id szakban, többnyire a' harmadik napon különösen a' száj körül v rös foltok tünnek elő, ezeken előbb kicsiny felemelkedések, késő mogyorónagy, sőt nagyobb hólyagok jönnek elő vörös udvarral kör írvák, a' hólyagok átlátszó savóval vannak megtelve, — 's mig történik, más részeken szinte foltok támadnak, mellyeken később i mét hólyagok képződnek, úgy, hogy a' később megjelenő küteg mindig egy időszakkal hátrább állanak 's e folyam 5—6 napig ta melly idő alatt a' hólyagok kiképződési legfőbb fokukat elérték 's által a' harmadik időszak is bevégződik. Végre a' hólyag megrepednek, bennékök kiürül, tömlőjök összezsugorodik 's pik lyeket képez; vagy a' hólyag bennék megszárad 's pörkké lesz. E fekélyzés itt ritkán történik. Mások e' helyen még a' csecsemős b boragot is előhozzák, mellyet azonban mi ugyanazanosság végett pörkös gamatagnál tárgyaltuk.

Kórok. Ezt többnyire nem tudjuk. Sokszor csorvás tünem nyekkel párosul, azonban hogy ez kórgerjesztő okbeli viszonyb áll-e a' buboraggal vagy csupán szöveményes baj, eldönteni n feltételünk. Raiman nézete szerint köszvényeseknél jön elő, a' hudelválasztás megkevesbült; ez Fuchs észleletével is meg gyez, ki e' bajt a' megzavart húdelválasztástól származtatja 's az az Uroplanien nemű kütegeknél írja le. Prof. Sauer ezt e 17 éves leánynál tapasztalá, kinél a' havi tisztulás még be sem k szönt 's kinél a' vérköh 's e' baj egymást felválták, miután a' h szám beállott, e' tünemények elmaradtak.

Gyógymód. Az egyszerűnél semmit tenni legjobb, a' kös vényeseknél a' húdkiválasztást kell előmozdítani — a' havi tisztul rendetlenségeknél vagy kimaradásnál, ezeket kormányzani vagy lé rehozni szükséges.

## Buborékküteg.

Hólyagany. Pompholix. E' bőrbaj az előbbenitől az ál különbözik, hogy legtöbbnyire láz nélkül jelen meg 's gyakoribb k

fekélyzéseknek van alávetve. Dr. Hebra egy esetben e' kórnemmel lázat is látott párosulni. Vörös, egész lencsenagy foltokon csupán a' felbőrképezte hólyagok támadnak, a' hólyag megpattan 's az ebből kiömlött folyadék a' fehérnemükön olly foltokat képez, mint ez az izzagnál tapasztaljuk, részint pedig pörkökké változik át, mellyek alatt nem ritkán kifekélyzések történnek. Ha e' baj tovább tart vagy az egész bőrfelületen elterjedt, a' nagy nedvveszteség miatt gyengeség, senyves küllem 's a' t. fejlődik ki 's nem ritkán a' halál köszönt be.

A' buborag 's buborékküteg közötti különbség a' következő:

| Buborag. | Buborékküteg. |
|---|---|
| Láz előzi meg. | Nem. |
| A' hólyag vörös udvarral van körülvéve. | Vörös udvar nincs jelen. |
| Többnyire az arczon jön elő. | Más részeken. |
| A' hólyag bennék viszhatása közönbös. | Savanyús. |
| Rövid lefolyású. | Hosszú lefolyásu. |
| Kifekélyzés ritkán vagy soha sem tapasztaltatik. | Majd mindig. |

Három faját különböztetjük meg:

a.) Ártatlan b. P. benignus. Lencse egész diónagy hólyagokkal jellemeztetik, az arczon, nyakon 's végtagokon jön elő; a' folyam bevégződése után barnás folt több ideig látszik.

b.) Huzamos b. P. diutinus. Ez az általánosan leirt folyamot követi.

c.) Magános b. P. solitarius. Többnyire asszonyoknál jön elő; az alpofokon galambtojásnagy hólyag képződik, melly megpattanván, a' kórfolyam bevégződött.

E' bajnak kórokát Fuchs szinte a' hugyelválasztás rendetlenségében keresi 's ezzel Prof. Sauer által tett tapasztalatok is megegyeznek. Kórjelesleg senyves küllemü egyéneknél, mint sü-

lyüsöknél, vízkórban 's hagymázban jön elő. A' kórtámasztó ok töb
nyire az első utak csorvás állapota.

A' jóslat függ az egyéniségtől, kórokoktól, kivált ha cs
pán mint kórjeles bántalom lép fel.

Gyógymód. Ennél mindig a' kórokoktól kell javallatot venn
ha a' baj a' hudelválasztás rendetlenségének oka, úgy hudhajtó
csorvás állapotnál hánytató vagy hashajtók vannak javalva. Sen
ves egyeniség mellett erősitők, mint: kinahéj, iblanyos vas 's tá
láló étrend rendeltetnek. A' kórjeleseknél az eredeti baj ellen ke
működnünk. —

---

# Theses:

1. Strophulus merito Lichen parvulorum nominatur.
2. In Prurigine nullam agnoscimus dyscrasiam.
3. Psoriasis pistorum est Eczema.
4. Lepra Willani non aliud ac Psoriasis orbicularis.
5. Lepra nigricans non est naturae siphiliticae.
6 Eczema pro malo universali haberi non potest.
7. Scabies solum unica existit.
8. Metastases a suppressa scabie ortae phantasiae figmenta.
9. Pemphignus infantilis et Rupia escharotica unum idemque.